

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1-278

Leilani Štajer, *Zakladna najdba kot primarni zgodovinski vir. Vprašanje odkritja, datiranja ter izpovedne vrednosti emonske in čenturske zakladne najdbe* • Izidor Janžekovič, *Mnogo hrupa za mnogo (3. del): Od antične Petovione do srednjeveškega Ptuja* • Gašper Oitzl, *Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku* • Robert Kurelić, *Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba u historiografiji grofova Celjskih* • Metod Suligoj in Petra Kavrečič, *Začetki organiziranega razvoja zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški* • Damir Globočnik, *Julij Fränzl vitez Vesteneck* • Mateja Ratej, *Dolga pot z vešal na svobodo – mariborski proces leta 1935* • Lukáš Novotný, *Konrad Henlein's Visits to London. The Contribution on the Internationalisation of the Sudeten German Issue in the Second Half of the 1930s* • Anđelko Vlašić, *Changes in the attitude of the Yugoslav press towards the Trieste Crisis, 1945–1975*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1–278

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Tina Bahovec (SI), dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI), dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR), dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI), dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 20. aprila 2018.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200, e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2018: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €, za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €. Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 € in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS

Prelom in tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2018

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 20, 2018.

Translated by: Saša Mlacović (English)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2018): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2018

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Leilani **Štajer**, Zakladna najdba kot primarni zgodovinski vir.
Vprašanje odkritja, datiranja ter izpovedne vrednosti emonske
in čenturske zakladne najdbe8–21
Hoard Find as a Primary Historical Source. The Question of Discovery,
Dating, and Expressiveness of the Emona and Čentur Hoards
- Izidor **Janžekovič**, Mnogo hrupa za mnogo (3. del):
Od antične Petovione do srednjeveškega Ptuja.....22–61
Much Ado About Much (3rd part): From Ancient
Poetovio to Medieval Ptuj
- Gašper **Oitzl**, Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku62–103
Medieval Economy in the Area of the Julian Alps
- Robert **Kurelić**, Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika
van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba
u historiografiji grofova Celjskih104–124
Ulrich II of Celje's Coat-of-Arms in Hendrik van Heessel's
Armorial – a Unique Depiction of a Complete Coat-of-Arms
in the Historiography of the Counts of Celje
- Metod **Šuligoj** in Petra **Kavrečič**, Začetki organiziranega razvoja
zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški126–144
The Beginnings of Organized Development of Health Tourism
in the Princely County of Gorizia and Gradisca
- Damir **Globočnik**, Julij Fränzl vitez Vesteneck.....146–193
Julius Fränzl Ritter von Vesteneck
- Mateja **Ratej**, Dolga pot z vešal na svobodo –
mariborski proces leta 1935194–212
A Long Journey from the Noose to Freedom –
the Maribor Trial in 1935
- Lukáš **Novotný**, Konrad Henlein's Visits to London. The Contribution
on the Internationalisation of the Sudeten German Issue
in the Second Half of the 1930s214–230
Obiski Londona Konrada Henleina. O internacionalizaciji vprašanja
sudetskih Nemcev v drugi polovici tridesetih let dvajsetega stoletja.

Andelko Vlašić , Changes in the attitude of the Yugoslav press towards the Trieste Crisis, 1945–1975	232–255
Spremembe stališč jugoslovanskega tiska do tržaške krize v letih 1945–1975	

V spomin – In memoriam

Helmut Rumpler (12. 9. 1935–10. 2. 2018) (Andrej Rahten).....	258–260
---	---------

Ocene – Reviews

1363–2013 : 650 Jahre Tirol mit Österreich. Herausgegeben von Christoph Haidacher und Mark Mersiowsky. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner 2015, 335 str. (Peter Štih)	262–263
Stjepan Ćosić, Ideologija rodoslovlja. Korenić-Neorićev grbovnik iz 1595 (Ignacij Voje).....	264–266
Janez Cvirn, Das »Festungsdreieck«. Zur politischen Orientierung der Deutschen in der Untersteiermark (1861–1914) (Jernej Kosi)	267–269
Robert Devetak, Društveno življenje na Kanalskem v času Avstro-Ogrske (Daša Ličen).....	270–271
Monika Kokalj Kočever, Mobiliziranci v nemško vojsko z Gorenjske v letih 1943-1945 (Klemen Kocjančič).....	272–273

Razprave

Damir Globočnik

Julij Fränzl vitez Vesteneck

GLOBOČNIK Damir, ddr., umetnostni zgodovinar, muzejski svetnik, SI-4240 Radovljica, Langusova ul. 29, damirglobocnik1@gmail.com

Julij Fränzl vitez Vesteneck

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-2, str. 146–193, cit. 163

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Julij vitez Fraenzl pl. Vesteneck (1845–1931), doktor prava, lastnik gradu Mirna na Dolenjskem, litijski okrajni glavar od avgusta 1875 in kranjski deželni poslanec od 1876, je spadal med Slovencem nenaklonjene deželne uradnike. Slovenski poslanci so zoper Vestenecka v kranjskem deželnem zboru in v državnem zboru podali več interpelacij. Februarja 1881 je bil vpleten v nočni izgrede v Litiji, kar je bilo odločilno za njegovo premestitev na Štajersko. Zaradi poročila o litijemskem izgredu je tožil dunajski časnik *Tribüne*. Oktobra 1887 so ga odstavili z mesta okrajnega glavarja v Deutschlandsbergu, leta 1892 je bil aretiran zaradi poneverb. Izsledil se je v ZDA, kjer se je preživljal na različne načine, nekaj let celo v tesnem sodelovanju s slovenskimi izseljenci.

Ključne besede: Julij Fraenzl Vesteneck, nemškutarji, Litija, kranjski deželni zbor, Luka Svetec, *Tribüne*, Josef Kopp, Josef Porzer

GLOBOČNIK Damir, PhD, art historian and historian, SI-4240 Radovljica, Langusova ul. 29, damirglobocnik1@gmail.com

Julius Fränzl Ritter von Vesteneck

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 146–193, 163 notes

Language Sn. (En., Sn., En.)

Julius Ritter Fränzl Noble of Vesteneck (1845–1931), Doctor of Law, owner of the Mirna castle in the region of Dolenjska, district governor of Litija from August 1875 onwards, and member of the Carniolan provincial diet from 1876 onwards, was one of provincial office-holders who regarded Slovenes with disfavour. Slovene representatives submitted several interpellations against Vesteneck in the Carniolan provincial diet and in the state parliament. He was involved in a nocturnal disturbance in Litija, which proved decisive for his transfer to Styria. He filed a lawsuit against the Viennese periodical *Tribüne* due to its report on the incident in Litija. He was removed from the post of district governor in Deutschlandsberg in October 1887; and he was arrested on account of embezzlements in 1892. He emigrated to the USA, where he supported himself in a variety of ways, several years even in close collaboration with Slovene expatriates.

Key words: Julius Fränzl Vesteneck, German sympathizers, Litija, Carniolan provincial diet, Luka Svetec, *Tribüne*, Josef Kopp, Josef Porzer

Julij vitez Fraenzl pl. Vesteneck (Julijus Maria Leopold Fränzl Ritter Vesteneck) je bil rojen 15. septembra 1845 na Dunaju. Viteški naslov s predikatom Vesteneck je leta 1849 pridobil njegov oče Moric Fraenzl, sekcijski svetnik na finančnem ministrstvu, ki je enajst let pozneje z ženo Ano Schauenstein kupil gradič Mirna na Dolenjskem in bližnji gradič Zapuže. Julij vitez Fraenzl pl. Vesteneck je po očetu podedoval gradič Mirna.¹

Postal je doktor prava. Leta 1869 je bil z mesta konceptnega adjunkta pri mariborskem okrajnem poglavarstvu premeščen kot vladni koncipient k predsedništvu deželne vlade v Ljubljani.² Leta 1870 je bil imenovan za okrajnega komisarja v Krškem.³ Kot komisar v Krškem in na Planini naj bi si »zaradi pravičnosti v narodnih stvareh« pridobil naklonjenost narodnjakov. Nemškutariti naj bi začel, ko je bil leta 1871 za deželnega predsednika imenovan grof Alexander von Auersperg.⁴

Slika 1: Julij Fränzl vitez Vesteneck (<http://www.bildarchivaustria.at/Bildarchiv/548/B7261777T7261781.jpg>).

Fig 1: Julius Fränzl Ritter von Vesteneck (<http://www.bildarchivaustria.at/Bildarchiv/548/B7261777T7261781.jpg>).

Poročen je bil s hčerko kranjskega deželnega predsednika barona Siegmunda Conrada pl. Eybesfeld.⁵ »Mladi Vestenek, ne ravno sloveč po svojih moralnih

¹ Rugále, Preinfalk, *Blagoslovljeni in prekleti 1*, str. 60.

² »Herr Dr. Julius Fränzl von Vesteneck«, *Marburger Zeitung*, 1869, št. 102.

³ -r.- »Iz Ljubljane, 24. oktobra (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1870, št. 125.

⁴ »Iz Ljubljane 21. februarja. (Izvirni dopis)«, *Soča*, 1875, št. 8.

⁵ Siegmund Conrad Freiherr von Eybesfeld (1821–1898) je bil kranjski deželni predsednik med letoma 1867 in 1872.

lastnostih, slabo vzgojen, lahkomiseln, potraten, se nikoli ni naučil brzditi svojih strasti. Znal se je prikupiti ženstvu in ko je v Ljubljano prišel, ga je deželni predsednik baron Conrad povabil v svoj rodbinski krog, kjer se je seznanil z eno njegovih hčerk. Conrad se je sicer izprva nekaj obotavljal, a naposled ga je le sprejel za zeta. In zdaj je Julij vit. Vestenek pred seboj imel bleščečo uradniško kariero,» piše dr. Josip Vošnjak.⁶ Leta 1874 je Julij vitez Fränzl pl. Vesteneck postal državni tajnik pri kranjski deželni vladi in odbornik kranjskega planinskega društva (Kranjska sekcija Alpenvereina).⁷ Avgusta 1875 je bil imenovan za okrajnega glavarja v Litiji. Od februarja 1876 do februarja 1879 in od maja 1880 do junija 1883 je bil poslanec v kranjskem deželnem zboru kot predstavnik veleposestva.

Delitev podpore v Dobrnič

Prvi znani primer Vesteneckovega protislovenskega delovanja se je zgodil junija 1874. Vesteneck je kot izrazito Slovincem nenaklonjen uradnik takrat opozoril nase s predrznim obnašanjem pri delitvi državne podpore na Dolenjskem.

Državni zbor je odobril 30.000 goldinarjev za Dolenjce, ki jih je prizadela nevihta s točo 19. julija 1873. Svetovalec deželne vlade knez Metternich, njegov tajnik, c. kr. okrajni komisar Vesteneck in okrajni glavar Eckel iz Novega mesta so 3. junija 1874 prišli v Dobrnič. Župani in svetovalci naj bi jim povedali, kateri ljudje v resnici potrebujejo pomoč. Knez Metternich je poudaril, da podpora ni bila dana kot plačilo oziroma odškodnina za nesrečo, ampak gre za pomoč tistim posestnikom, ki si ne morejo drugače pomagati; zato je do podpore nimajo pravice posestniki, ki imajo še kaj premoženja ali pa si lahko denar izposodijo. Iz županovega seznama so začeli brisati premožnejše posestnike. Ko je šel okrajni glavar iz sobe, je Vesteneck nekega občinskega svetovalca in posestnika odpravil z besedami: *»Vi tudi ne dobite podpore, ker ste tako volili! Veste, kako ste obljubili, kako ste svojo obljubo spolnili? Tedaj zato ne dobite zdaj nič.«* Drugi občinski svetovalec mu je odgovoril: *»To pa že ni prav, da bi ta mož zato podpore ne dobil, kakor vi pravite, ker to jaz vem, da volitve ne gredo čisto nič k temu, da pri volitvah ima vsak volilec prostost voliti po svojem prepričanju, kogar hoče.«* Vitez Vesteneck je svetovalcu ostro odgovoril: *»Vas bom dal pa zapreti, če boste tako govorili.«* Ob vrnitvi okrajnega glavarja je bilo zopet vse tiho. Po Metternichovem, Vesteneckovem in Ecklovem odhodu je posestnik vpričo drugih posestnikov dejal: *»Jaz zato nisem nič dobil, ker nisem Dežmana volil.«*⁸

Slovenec je zapisal, da je Vesteneck najbrž ravnal samovoljno, z namenom, da se na ta način prikupi liberalni stranki in z njeno pomočjo in pomočjo tasta sčasoma zleze na predsedniški stol. V nasprotnem primeru bi bilo mogoče sumiti, da je Vesteneck deloval po vladnih smernicah oziroma pričakovanjih, kar bi »vladi bilo jako na kvar.«⁹

⁶ Vošnjak, *Spomini*, str. 316.

⁷ »V kranjsko planinsko društvo ...«, *Slovenski narod*, 1874, št. 74.

⁸ Martin Terlep, »Iz zatiškega okraja na Dolenjskem 3. jun. (Izvirni dopis)«, *Slovenec*, 1874, št. 79.

⁹ »Delitev vladne podpore na Dolenjskem«, *Slovenec*, 1874, št. 81.

Slovenski narod je decembra 1874 objavil nemško pisano pismo, ki je prišlo na uredništvo in je sporočalo, da je Vesteneckovo delovanje na Kranjskem očitno neodgovorno. Če je res, da je bila vlada pri dodeljevanju pomoči pozorna na politično opredelitev prosilcev, je Vesteneck z izdajo vladne skrivnosti vlado kompromitiral ali pa najmanj grobo kršil uradniške obveznosti. V nasprotnem je bilo posredi obrekovanje vlade. V obeh primerih je šlo za kaznivo dejanje, sprožiti bi bilo treba preiskavo.

Neznani pisec omenja, da je Vesteneck za časa bolehnega deželnega predsednika Auersperga in manj sposobnega kneza L. Metternicha vodil deželno upravo. V deželni zbor so želeli spraviti njegovega očeta, ki bi se sinu umaknil, ko bi bil dovolj star in bi lahko kandidiral. Veleposestniki so ta načrt spodnesli, zato je Vesteneck nameraval v deželni zbor priti s pomočjo trgovinske in obrtne zbornice.¹⁰

Poročilo o dogodku v Dobrniču je objavil dunajski list *Vaterland*. *Slovenski narod* je bil sprva do dopisa v *Vaterlandu*, katerega avtor naj bi bil kaplan Karel Klun, precej skeptičen (žaljeni posestnik je glasoval za narodnega, klerikalnega kandidata dr. Jurija Strebenca). »*Ko bi to res bilo, je vse ostre graje vredno, ker podpora je za vse unesrečene brez razločka ali so klerikalci ali liberalci ali indiferentni.*«¹¹ Že teden dni pozneje je *Slovenski narod* pisal: »*Če je g. Vesteneck res tako postopal, mora ga slavna vlada v preiskavo deti in ostro kaznovati, ako kolikaj gleda na politično dostojnost in zakonito vedenje svojih višjih uradnikov in neče, da bi hujše delali z narodom kakor turški paše. Mi pravimo, če je res, in čakamo, kako se bode stvar razpravila. Ako se je g. Vesteneck res tako več kot absolutistično izrazil, zasluži njegova beseda, da v prihodnjem državnem zboru v večjo javnost pride.*«¹²

Grof Barbo je v imenu dvanajstih narodnih poslancev na 6. seji kranjskega deželnega zbora 30. septembra 1874 podal interpelacijo, naslovljeno na deželno vlado: »*Z oziroma na to, da je bila podpora po državnem zboru privoljena iz državnega zaklada po nevihti zadetim dolenskim sodržavljanom – nadalje z ozirom na postavno zagotovljeno prostost pri volitvah, – se kaže vedenje c. kr. komisarja viteza Vestenecka, po čigar govorjenji bi se smela obračati poškodovanim odločena podpora, – kot nagrada za ubogljivost pri volitvah, – in kakor da bi on smel kaznovati tistega, ki se postavne prostosti pri volitvah poslužuje ali to prostost le trdi, – se kaže vedenje tega c. kr. uradnika na dve strani zoperpostavno in sploh tako, da more vlado pri državljanih ob veljavo spraviti.*

Zato stavijo podpisani vprašanje: 1. Ali je c. kr. vlada natanko preiskala povedano dogodbo? 2. Kaj je c. kr. vlada takemu nepostavnemu vedenju svojega uradnika viteza Vestenecka nasproti storila, ali kaj hoče storiti?«¹³

Ker na interpelacijo ni bilo odgovora, je novembra 1874 sledila interpelacija v državnem zboru zoper Vestenecka kot vladnega komisarja pri volitvah v trgovinsko in obrtno zbornico in zaradi dogodka ob delitvi podpor. »*Ali Nj. ekselenca*

¹⁰ »Gospod Vesteneck«, *Slovenski narod*, 1874, št. 286.

¹¹ »Iz Ljubljane«, *Slovenski narod*, 1874, št. 146.

¹² »O g. vitezu Vestenecku«, *Slovenski narod*, 1874, št. 153.

¹³ »Deželni zbor kranjski«, *Novice*, 1874, št. 40.

vé za to po javnih listih in po interpelaciji v kranjskem deželnem zboru po najširih krogih znano dogodbo, in po kakih naredbah misli ona pomiriti nas zaradi tega, da se tako prostosti volitev nevarno ravnanje več godilo ne bo?» Interpelacijo so podpisali vsi poslanci konservativne stranke, med slovenskimi poslanci pa samo dr. Razlag in Pfeiffer ne.¹⁴

Grof Hohenwart in drugi narodni poslanci so v državnem zboru postavili ministru Lasserju vprašanje glede Vesteneckovega ravnanja pri razdelitvi podpore v Dobrniču, ki je kompromitiralo vlado. Minister je odgovoril, da se noben uradnik ni nespodobno obnašal, za morebitne nerednosti pa je kriv neki posestnik, ki se je nepoklican vmes vtikal.¹⁵

Volitve v trgovinsko in obrtno zbornico januarja 1875

Vesteneck je kot volilni komisar pri volitvah v trgovinsko in obrtno zbornico (8. januar 1875) deloval izrazito pristransko in dosegel nemško zmago. Zbornica, ki je bila dotlej v slovenskih rokah, je imela pravico pošiljati dva poslanca v državni zbor, zato se je Vesteneck z vsemi, tudi nedovoljenimi sredstvi trudil, da je pridobil v njej nemško-liberalno in nemškutarsko večino. V ta namen se je odločil vzeti volilno pravico krčmarjem, kramarjem in branjevcem, v trgovinski oddelek pa so sprejeli obrtnike, ki so prej volili v obrtni skupini.¹⁶ *Slovenec* je pisal, da naj bi Vesteneck pred volitvami vsem okrajnim glavarjem poslal neuradna pisma z navodili, kako ravnati, da bodo nemškutarji zmagali. Med drugim naj bi jim pojasnil, da volilni red obrtne zbornice ni uradna postava, zato se nanj ni treba ozirati.¹⁷

Slovenski poslanci so zaradi nezakonitega delovanja volilne komisije pod Vesteneckovim predsedstvom maja 1875 podali interpelacijo v kranjskem deželnem zboru.¹⁸ Sledila je interpelacija glede dogodkov pri volitvah na Kranjskem, ki jo je v državnem zboru na ministra za trgovino Karla Banhansa naslovil grof Hohenwart. Vlada volitev ni razglasila za neveljavne.¹⁹ Vesteneckova volilna agitacija naj bi bila po mnenju dr. Josipa Vošnjaka (Vošnjakov govor v dunajskem državnem zboru 9. 12. 1876) razlog, da je Vesteneck dobil mesto okrajnega glavarja v Litiji.²⁰

Položaj okrajnega glavarja naj bi bil samo ena od stopničk kariernega vzpona ambicioznega Vestenecka, je marca 1875 trdil *Slovenec*. »Mladič se slane cedé po zlatem zavratnem robcu okrajnega glavarja, ki je še srednja stopnja med njegovo sedanjo in – deželnim predsedništvom. Ali bo dobil svojo plačo, ali ne, to še danes ni znano. Ko bi pa sedanje ministerstvo imelo še dolgo sedeti na svojih sedežih, bi se mi nikakor ne smeli čuditi, če bi nekega dne slišali, da je ta mladi,

¹⁴ »Z Dunaja. 26. nov.«, *Slovenec*, 1874, št. 141.

¹⁵ »Interpelacije naših poslancev in ministrski «odgovori», *Slovenec*, 1875, št. 23.

¹⁶ »Volitve v kupčijsko zbornico«, *Slovenec*, 1874, št. 145.

¹⁷ »Vesteneck in volitve za kranjsko kupčijsko zbornico«, *Slovenec*, 1875, št. 26.

¹⁸ »Interpelacija narodnega poslanca g. K. Rudeža in tovarišev«, *Slovenski narod*, 1875, št. 105.

¹⁹ »Zopet ni vse skup nič!«, *Slovenec*, 1875, št. 35.

²⁰ »Okrajni glavar Vestenek pred državnim zborom«, *Slovenec*, 1876, št. 147.

pa silni kušar postal c. kr. glavar, čez nekaj časa pa, da je zlezel na stol deželnega predsednika kranjskega.« Vesteneck naj bi se po mnenju *Slovenca* podal na Dunaj, da bi s pomočjo svojega tasta ministru za trgovino Banhansu pojasnil ozadje Hohenwartove interpelacije, deloma pa tudi zato, da bi prejel primerno plačilo za svoje ravnanje.²¹

Ljubljanski dopisnik *Neue freie Presse* je poročal, da imajo imenovanja novih okrajnih glavarjev na Kranjskem političen pomen. Glavarja Pajk in Schwitzhoffen sta bila upokojena, kar nista znala »ustaviti klerikalne in narodne agitacije«, »znana energična moža« Fladung in Vesteneck pa bosta temu kos.²²

Okrajni glavar v Litiji

Vesteneck je kot okrajni glavar v Litiji deloval izrazito pronemško in protislovensko, v skladu s programom nemško-liberalne Ustavoverne stranke (Verfassungstreue Partei).²³

Novice so novembra 1875 zapisale, da Litijčani pogrešajo prejšnjega glavarja Janeza Pajka, »skušenega moža, do katerega so kmetje veliko zaupanje imeli zato, ker se je dalo ž njimi v mnogih zadevah prav po očetovsko pogovoriti«. »On je tudi mož, kateri se je vedno postave držal, če tudi včasih natančen in oster pri nas ni nikoli propagande delal za nemčurstvo. In čuda! ravno on, ki se je tudi pri glasovitih volitvah za kupčijsko zbornico postavnega reda držal in po županih razdelil volilne liste, – on, še močan in delaven, moral je nehoté umakniti se mlademu vitezu Vestenecku, ki je pod ščitom pokojnega ministra Banhansa in deželnega predsednika viteza Widmanna priboril kupčijski zbornici nemčursko večino po bericih.«²⁴

Novembra 1875 je Vesteneck članom okrajnega šolskega sveta, ki niso razumeli nemško, prepovedal uradovanje v slovenščini.²⁵

30. novembra 1875 naj bi se na Vačah začel misijon. Vesteneck je pisal deželni vladi, da v litijemskem okraju razsaja epidemična vratna davica (*difteritis*), načrtovani misijon pa bo bolezen razširil, saj se tam shaja veliko ljudi. Vlada je odgovorila, da zadeva spada v delokrog okrajne policije, ki je pod poveljstvom okrajnega glavarstva. Okrajno glavarstvo je v zadnjem trenutku iz »policijsko-zdravstvenih razlogov« misijon prepovedalo. Ker na Vačah nihče ni zbolel za vratno davico in ker okrajni glavar ni prepovedal sejmov na Vačah 30. novembra in 1. decembra, se je vaški župnik pritožil pri deželni vladi. Deželni predsednik je misijon prepovedal, češ da so nedavno zopet trije umrli za davico, kot je javil glavar Vesteneck. Župnik se je obrnil na knezoškofijski ordinariat in prosil za intervencijo na ministrstvo za

²¹ »Vesteneck in volitve za kranjsko kupčijsko zbornico«, *Slovenec*, 1875, št. 26.

²² »V [N. fr. Presse]«, *Slovenec*, 1875, št. 103.

²³ Glej tudi: Gardelin, *Okrajno glavarstvo Litija*, str. 579–603.

Litija je imela v tem času status trga in okrog 400 prebivalcev. Sedež okraja je postala z ustanovitvijo litijskega okraja leta 1868.

²⁴ »Iz Litijskega okraja 5. nov.«, *Novice*, 1875, št. 45.

²⁵ »Iz litijskega okraja, 12. nov. (Naš okrajni glavar pa šolstvo)«, *Slovenec*, 1875, št. 135.

bogočastje. Deželna vlada je v Litijo 2. decembra poslala zdravstvenega svetovalca viteza dr. Emila Stöcklna, da se prepriča, da na Vačah ni epidemične bolezni. Naposled je bil misijon dovoljen.²⁶

Okrajno glavarstvo v Litiji je konec leta 1875 sprejelo odločitev, da krajani šentviške okolice zaradi velike umrljivosti ne smejo več pokopavati mrličev na pokopališču v Šentvidu. Za druge občine je bilo treba do 1. decembra (v treh dneh) urediti novo pokopališče v Velikem Gabru, kar pa je oteževal sneg. Umrli je otrok, vendar Vesteneck ni dovolil očetu njegovega pokopa v Šentvidu, čeprav pokopališča v Velikem Gabru še ni bilo. Župnik se je pritožil na knezoškofijo in deželno vlado, ki naj bi ovrgli nezakoniti ukaz. *»A po naši misli to še ni dovolj, marveč je slavna deželna vlada dolžna reč naznaniti dalje, da tudi ministerstvo izve, kako se v našem okraju godi, odkar smo otroka dobili za okrajnega glavarja. Ljudje se resno poprašujejo, koliko časa se bo še v Litiji šopiril Vesteneck, ki je že tako očitno pokazal, da služi okrajnega glavarja ni kos?«*²⁷

Ljubljanske turnarje, ki so 25. junija 1876 napravili izlet na Sveto Goro in v Zagorje, je spremljal Vesteneck z dvema žandarjema, ki sta imela bodali na puškah. Vesteneck naj bi turnarjem že dva tedna prej pismeno jamčil, da ne bodo »tepeni« (kot med incidentom med Slovenci in nemškutarji 23. maja 1869 na Jančah in v Vevčah). Na priporočilo župnika Kosmača se ljudje na okrog dvajset turnarjev niso posebej ozirali.²⁸

Vesteneck je junija 1876 posegel v volitve šolskega sveta v Šentvidu pri Stični. Vse občinske zastopnike je 1. julija 1876 povabil k nekim volitvam v Stično. Nekaterim županom je že prej naznanil namen volitev, šentviški župan pa je dobil vabilo le dan pred volitvami. Šolski svet je naznanilo novih volitev prejel 2. julija (po končanih volitvah), Vesteneck je predsedoval prvi seji šolskega sveta, čeprav bi svet moral izvoljene člane naznaniti okrajnemu glavarstvu in okrajnemu šolskemu svetu.²⁹ *Slovenec* je bil zaradi poročila o Vesteneckovem ravnanju pri ustanovitvi šole zaplenjen.³⁰

Razlog, da se je šola v Velikem Gabru odcepila od Šentvida, je bil po mnenju poslanca Karla Kluna (seja deželnega zbora 28. 9. 1878) Vesteneckova podpora županu v Velikem Gabru. Šola v Šentvidu je bila namreč kakovostna in dovolj velika, saj so bili na njej trije učitelji. Župan v Velikem Gabru ni skliceval sej.

Vesteneck je z grožnjo kazni prepovedal podpisovanje peticije proti šoli v Velikem Gabru (Podgabru). V kranjskem deželnem zboru je zagovarjal novo šolo z obsežnostjo šolskega okraja. Ljudje naj se ne bi upirali ustanovitvi šole, župani so ga za njo prosili. Vladni svetovalec Hočevar je povedal, da se šola ni mogla prej ustanoviti zaradi ugovorov občin, kar je bilo v nasprotju z Vesteneckovimi trditvami.

²⁶ »Iz Litijskega okraja. 2. dec. (Prepovedan misijon)«, *Slovenec*, 1875, št. 143, in »Iz litijskega okraja, 3. dec.«, *Slovenec*, 1875, št. 144.

²⁷ »Iz šentviške okolice«, *Slovenec*, 1875, št. 150.

²⁸ »Ljubljanski nemškutarski turnerji«, *Slovenski narod*, 1876, št. 145.

²⁹ »Iz Dolenjskega, 20. avgusta«, *Slovenec*, 1876, št. 97.

³⁰ »Konfisciran je bil zadnji (Slovenec)«, *Slovenec*, 1876, št. 98.

Litijski notar dr. Luka Svetec³¹ je potrdil navedbe Karla Kluna. Tudi k njemu so hodili ljudje, da jim je napisal pritožbe, vendar je Vesteneck vse peticije prepo-vedal. Svetec je poudaril, da ne želi nič drugega, kot da bi se z ljudmi ravnalo bolj človeško, kot to dela Vesteneck. Ta je na obtožbe odgovoril, da so kmetje proti vsemu, če morajo kaj plačati.³²

Slovenec, ki je pisal, da je bila šola v Velikem Gabru Vesteneckova zamisel, da so prošnjo zanjo pripravili samo v Velikem Gabru, ki so se s pomočjo šole nadejali dobiti novega duhovnika, in da naj bi bila nova šola zoper voljo prebivalcev Biča, Malega Gabra, Malih in Velikih Dol, Gombišča in drugih krajev,³³ je bil zaplenjen. Karel Klun je v imenu narodnih poslancev na deveti seji kranjskega deželnega zbora 11. oktobra 1878 podal interpelacijo zaradi zaplembe *Slovenca*. »Kako se ujema z načeli konstitucijske države, da se slovenskim listom ne dopušča presojevanje c. kr. vradnikov in služabnikov, čeravno jim podaja postava vsa sredstva braniti se neresničnih napadov?«³⁴

O Vesteneckovem vtikanju v litijski cestni odbor je poročal dr. Vošnjak na seji državnega zbora 9. decembra 1876, dr. Luka Svetec pa na seji kranjskega deželnega odbora 16. septembra 1878. Vesteneck je na vsak način želel priti v cestni odbor in nato postati njegov načelnik. Pri prvih volitvah mu je spodletelo. Deželna vlada je volitve razglasila za neveljavne in razpisala nove volitve. Na drugih volitvah je bil Vesteneck po zaslugi agitiranja in pritiskov izvoljen v odbor, ki pa ga ni imenoval za predsednika. Volitve so bile nato razpisane že tretjič. Župane, ki so volili cestni odbor, je Vesteneck poskušal pridobiti z grožnjami. Zlasti se je spravil na litijskega župana, po poklicu gostilničarja, ki je župansko funkcijo že 16 let opravljal brezplačno. Vsem svojim uradnikom je z okrožnico prepovedal zahajati v njegovo gostilno. Uradnike je ustrahoval, začela so se prestavljanja in disciplinske preiskave. Vestenecku ponovno ni uspelo, saj so jezni odborniki 25. novembra izvolili »neodvisen« odbor.³⁵

Na volitvah junija 1877 so bili na Vesteneckovo priporočilo za volilne može v več srenjah litijskega okraja izvoljeni ljudje, ki v teh občinah niso imeli volilne pravice. Sam Vesteneck je bil tako izvoljen v Zagorju, baron Benno Taufferer pa v Lučah. Slovenci so ugotovili, da Vesteneck in Taufferer, ki sta imela volilno pravico v veleposestniški kuriji, ne bi smela voliti v mestih in kmečkih občinah.³⁶

³¹ Luka Svetec, eden od voditeljev slovenskega narodnega gibanja, je bil rojen leta 1826 v Podgorju pri Kamniku. Po gimnaziji v Ljubljani je študiral pravo na Dunaju. Študij je zaključil leta 1853. Služboval je v raznih krajih. Leta 1863 je postal namestnik deželnega odbornika, nato deželni odbornik iz kurije mest, trgov in trgovske zbornice. Leta 1864 je kot poslanec deželnega zbora na sejah začel govoriti slovensko, čeprav je bil uradni jezik nemški. Tudi kot poslanec v dunajskem državnem zboru si je prizadeval za enakopravno vlogo Slovencev v Avstro-Ogrski. Leta 1869 se je upokojil. Leta 1873 se je preselil v Litijo, kjer je postal notar. V Litiji je živel do smrti leta 1921.

³² »Deželni zbor kranjski / Peta seja 28. septembra«, *Slovenec*, 1878, št. 107. – Vesteneck je januarja 1879 postal častni občan v Velikem Gabru (»G. Vesteneck«, *Slovenski narod*, 1879, št. 16).

³³ »Iz šentviške okolice 4. oktobra«, *Slovenec*, 1878, št. 110.

³⁴ »Deželni zbor kranjski. Deseta seja 11. oktobra«, *Slovenec*, 1878, št. 113.

³⁵ »Okrajni glavar Vestenek pred državnim zborom«, *Slovenec*, 1876, št. 147, in »Deželni zbor kranjski. Druga seja. 16. sept.«, *Slovenec*, 1878, št. 102.

³⁶ »Narodni volilni možek«, *Slovenski narod*, 1877, št. 146.

Ko mu je to dr. Bleiweis očital, se Vesteneck ni posebej trudil zagovarjati, podobno je bilo na II. seji kranjskega deželnega zbora 16. septembra 1878 tudi glede očitkov slovenskih poslancev Svetca, Vošnjaka in Navratila, zato je *Slovenec* zapisal: »... imel je tisti cinični smeh, ki ga nahajamo pri porednih pobalinih, ki so kako burkljarijo naredili, pa srečno pete odnesli in se čutijo na varnem. Prav površno je sicer nekoliko odgovoril, pa vse njegovo zagovarjanje je bilo ničevo, prazno.«³⁷

Zlasti oster je bil Svetec, ki je v poročilu o volitvah v trebanjskem volilnem okraju poleg Vesteneckovega poskusa prevzema cestnega odbora omenil, da je Vesteneck pred volitvami nekemu volivcu obljubil denar in celó kočijo, v volilnem zapisniku je hotel imeti tudi železničarje, ki so pa bili na levem bregu Save in niso spadali v litijsko občino. Poštar v Litiji ni plačeval davka in zato ni volil, Vesteneck ga je želel imeti med volivci, zato mu je rekel, naj prijavi davčno napoved. Pa volitvah pa mu je predlagal, naj prosi, da se mu naloženi davek odpusti. Dr. Eržen, ki je fizično napadel pisarja in organista Zalokarja in rekel, da ne bo zdravil tistih, ki ne volijo nemčurjev, je pri komisijah hodil naokrog z biriči in s cesarsko kapico na glavi ter udrihal po »farjih«. »Po volitvah se je začela maščevalna vojska. Dr. Eržen je pretepel občinskega tajnika, ‹ustavovernim› volilcem se je prizanašalo z izterjevanjem davka, če pa je kak naroden volilec prišel prosit za podaljšanje obroka, se mu je reklo: ‚pojdi k Šegaču (narodnemu županu) ali k notarju.‘ ...« Sploh ni bila volitev nič drugega kakor boj.³⁸

»Vesteneck na vse te hude tožbe ne ve nič drugega odgovoriti, kakor da je vse to le ‹trač› – prazne čenče (sme). Edino glede Eržena opomni, da je bil kaznovan za dejanje. Opomni tudi, da se mu je na dan volitve gosp. Svetec kot predsednik volilne komisije zahvalil za nepristransko vodstvo volitve.« Svetec je dejal, da je bil Eržen kaznovan samo po zaslugi novega deželnega predsednika viteza Kaline, Widmann tega ne bi storil. Vesteneck se je trudil, da bi Eržena rešil pred pravično prisojeno kaznijo. Za vodstvo volitev se je Vestenecku zahvalil, ker ni ravnal tako nezakonito, kot je bilo pričakovati glede na njegovo prejšnje vedenje. Če pa bi nameraval glede volitev postaviti kak predlog, bi bil lahko le ta, naj Vesteneck in njegovi uradniki zaradi ravnanja pri volitvah pridejo v disciplinsko preiskavo. Predsedniku vitezu dr. Kalteneggerju je bil takšen predlog neprimeren za deželni zbor. V Vesteneckov bran je stopil Karel Dežman: Svetec je pošten mož, vendar sumničenje državnih uradnikov ni primerno za deželnega poslanca.³⁹

Slovenec je bil zaradi dopisa »Iz trebanskega volilnega okraja« zaplenjen,⁴⁰ prav tako njegova naslednja številka zaradi uvodnega komentarja »Kdo davke povikšuje?« in dopisa »Z Hribov litijskega okraja«.

Dopisnik iz trebanjskega volilnega okraja je 6. junija namigoval na podkupovanje volivcev in omenil, da med uradniki, ki so na dan volitev vozili po okraju in agitirali za nasprotno stranko, niso bili izvzeti okrajni glavarji.⁴¹

³⁷ »Obnašanje naših nasprotnikov«, *Slovenec*, 1878, št. 102.

³⁸ »Deželni zbor kranjski. Druga seja 16. sept.«, *Slovenec*, 1878, št. 102.

³⁹ »Deželni zbor kranjski (Konec druge seje 16. septembra)«, *Slovenec*, 1878, št. 103.

⁴⁰ »Zadnji ‹Slovenec›«, *Slovenec*, 1877, št. 64.

⁴¹ »Iz trebanjskega volilnega okraja, 6. junija«, *Slovenec*, 1877, št. 63.

Slovenčev članek »Kdo davke povikšuje?« je bil napisan kot odgovor na pisanje *Laibacher Tagblatta* o visokih davkih, za katere naj bi bila kriva narodna večina v kranjskem deželnem zboru, in o zapravljanju deželnega denarja (za novo norišnico, šolo na slapu, popotnega učitelja za kmetijstvo). Pisec omenja, da je deželni zbor večkrat odklonil peticije uradnikov za povišanje njihovih plač zaradi slabega stanja v deželni blagajni in dejstva, da so bili uradniki dovolj dobro plačani. Poslanec Vesteneck se je potegnil za uradnike s predlogom za novo organizacijo uradniških služb. Petnajst uradnikov mu je napisalo zahvalnico, ki so mu jo trije uradniki osebno prinesli v Litijo. *Laibacher Tagblatt* je v tem času – bližale so se deželnozborske volitve – napadal slovensko večino v deželnem zboru in hvalil Vestenecka in ustavoverno stranko. »Se ve da, tačas je veljalo, pridobiti si uradnike, tačas se *«Tagblattu»* in nemčurjem deželna kasa ni nič smilila, sedaj pa pred volitvami se liže zopet davkoplačevalcem, in upije nad norišnico, ktere se narodna stranka izogniti ni mogla, kolikor rada bi se bila tega bremena odkrižala.«⁴²

Litijski dopisnik je Vestenecku v isti številki *Slovenca* očital, da je leta 1876 izterjal davke z eksekucijo. »... dasiravno je bila spomlad jako huda, je vendar romal vojak od hiše do hiše. Nobena prošnja ni bila uslišana. Dolgo dolgo že nebeden okrajni glavar razun sedanjega ni pošiljal vojakov po naših hribih, pa so vendar ljudje davke odrajtovali.«⁴³

Narodni poslanci so 28. septembra 1878 proti Vestenecku zaradi ustrahovanja pri volitvah v Trebnjem in odstavitve poštarja Čoža vložili interpelacijo v deželnem zboru. Pri istih volitvah je Vesteneck nagovarjal poštarja Janeza Čoža v Sv. Roku poleg Šentvida, naj kot državni uradnik glasuje za vlado. Ta mu je odgovoril, da bo po svoji vesti volil narodne poslance. Vesteneck mu je zagrozil, da bo izgubil službo. Po volitvah, ki so bile naslednjega dne, je poštni komisar preiskal Čožovo pisarno, a ni našel nepravilnosti. Julija 1877 je poštna direkcija iz Trsta Čožu odpovedala službo.⁴⁴

Vesteneck je novembra 1880 župane obvestil o novih volitvah v cestni odbor. Nekaterim županom je sporočil, naj pridejo na volitve s svetovalci, nekaterim narodnim županom pa, da so povabljeni samo oni. Da se ne bi mogli udeležiti volitev, je k nekaterim narodnim županom na dan volitev 12. novembra poslal na dom davčnega eksekutorja in žandarja, ki sta jim rekla, naj gredo z njima rubit zaradi neplačanih davkov. Na Kolovrat vabila za volitve sploh ni poslal. Grof Anton Pace se je pritožil deželni vladi v Ljubljani. Zbralo se je 43 volivcev. Vesteneck je prejel 30 glasov, preostali pa vsak manj kot polovico. Luka Svetec je od vladnega komisarja grofa Gustava Chorinskega zahteval razglasitev volitev za nezakonite, ker kolovraški župan še povabljen ni bil, njegovi trije glasovi pa bi lahko vplivali na to, da bi nekateri kandidati dobili več kot polovico glasov.

Nove volitve so bile napovedane za 19. novembra. Potekala je silovita agitacija, pri kateri naj bi sodelovali tudi biriči. Prišlo je 53 volivcev, ki so izvolili Vestenecka, kandrškega župana Obreza, trboveljskega župana Selana in kresniškega

⁴² »Kdo davke povikšuje?«, *Slovenec*, 1877, št. 64.

⁴³ »Z Hribov litijskega okraja, 10. junija (Izvirni dopis)«, *Slovenec*, 1877, št. 64.

⁴⁴ »Deželni zbor kranjski / Peta seja 28. septembra«, *Slovenec*, 1878, št. 107.

župana Spunta (vsi trije so bili Vesteneckovi podporniki), Janeza Jeretina iz Gradca, litijskega župana Alojzija Koblarja in grofa Paceta.

Slovenec piše, da je Vesteneck želel postati načelnik cestnega odbora. Glede na velike obveznosti načelnika in hribovit teren pa bi v tem primeru trpeli njegovi uradniški posli. Če bi na okrajnem glavarstvu lahko shajali brez glavarja, bi očitno dokazovalo, da je bilo tam zaposlenih preveč uradnikov.⁴⁵

Deželna vlada je decembra 1880 razpustila litijski cestni odbor. »Upamo, da se bodo nove volitve vršile svobodno in da bo skoraj konec pritiska, ki si ga dovoljuje litijski okrajni glavar« je poudaril *Slovenec*.⁴⁶

Po sklepu nemške večine v deželnem zboru je Vesteneck konec leta 1879 v okrajnem šolskem svetu s pomočjo višnjegorskega barona Bena Tauffererja zahteval uvedbo nemščine v trirazredni šoli v Litiji. Prišlo je do hudega razdora v šolskem svetu. »Kako dolgo bodo še Vesteneki terorizirali in agitirali na Kranjskem in ali res smejo proti ustavi in paragrafu 19. početi, kar se jim ljubi? Minister Taaffe je rekel: «Slovani se ne smejo na steno pritiskati!» Ali je Vestenek pa višje od svojih predstojnikov? On se protivi celemu ministerstvu in v svojej slepej strasti seje povsod razdor in nemir!«⁴⁷

Avgusta 1880 so petdesetletnico cesarja Franca Jožefa I. v Litiji praznovali z razsvetljavo trga. Namesto 18. avgusta kot v drugih krajih je bilo praznovanje v nedeljo, 22. avgusta. Vesteneck je namreč povabil ljubljanske strelce in »tiste slavne *«liedertaflerje», ki so na Šmarnej gori kakor zulu-kafri hodili«* (tj. člane nemškega moškega pevskega društva Laibacher Liedertafel). Litija je bila slovesno okrašena s cesarskimi zastavami. Narodne zastave so bile redke. »Da slovesnost res nij bila jedino cesarju namenjena, vidno je iz tega, ka je na jutro omenjenega dné v Litiji vse molčalo, a ko pridrdra ob ¼ na 12 brzovlak sè strelci, zadoni godba ter sliši se od vseh stranij bobnenje in grmenje možnarjev.« Nemškutarji in Nemci so pripravili svojo proslavo na strelišču, na kateri Slovencev ni bilo, »ker je preveč dišala po prusaštvu, kakor ga na Dunaji oznanjuje *«N. Fr. Presse»*«. Zvečer so se strelci in druga družba v spremstvu domače godbe vrnili na trg. V vseh oknih so gorele luči, na nekaterih hišah so viseli transparenti, na hiši notarja Svetca je visel velik orel s cesarjevo podobo v sredini. Zlasti slovesno so bile okrašene stavba okrajnega glavarstva, županova hiša, hiša gospe Jenkove. poslopje c. kr. sodnije in železniška postaja. »Igrali so vse, samo one ne, kar bi se bilo spodobilo, namreč *«cesarske himne»* – akoravno so videli viseti tu in tam podobo Nj. veličanstva.« »Cesarsko pesem« so zaigrali pred poslopjem c. kr. okrajnega glavarstva šele na zahtevo nekega narodnega uradnika. Za varnost je skrbelo enajst žandarjev. »Res imenitna družba, katera broji tako učene osebe in katera potrebuje jednajst žandarmov za svoje varstvo, menda za to, ker so bili *«liedertaflerji»* poleg. Pa jih nij bilo treba, žandarmov, pri nas ne.«⁴⁸

⁴⁵ »Iz litijskega okraja, 25. nov. (Vesteneck pa cestni odbor Litijski)«, *Slovenec*, 1880, št. 132.

⁴⁶ »Cestni odbor litijski«, *Slovenec*, 1880, št. 142.

⁴⁷ »Vestenek kot politični agitator«, *Slovenski narod*, 1880, št. 1.

⁴⁸ »Iz Litije 25. avg. (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1880, št. 196, »Iz Litije 31. avg. (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1880, št. 203, in »O praznovanji 50letnice cesarjeve«, *Slovenec*, 1880, št. 94.

24. avgusta 1880 je deželni vladni svetovalec grof Chorinsky na Sveti gori preiskoval pritožbe faranov zoper okrajnega glavarja Vestenecka in okrajni šolski svet, ki sta hotela, da bi otroci iz večjega dela fare hodili v oddaljeno šolo v Šentlambertu.⁴⁹

26. avgusta 1880 je bil z zlatim križcem odlikovan šentviški kirurg Lukan. V Stični so priredili slavnost, na kateri se je zbralo večje število ljudi, med drugim župani, ki večinoma niso znali nemško. Vesteneck je odlikovanca Lukana nagovoril v nemščini in sklenil svoj govor s »hoch« v cesarjevo slavo, prisotni narodnjaki pa so mu odgovorili s klici »živio«. Na pojedini so »nemčurski privrženci in klečeplazi« napivali Vestenecku, narodnjaki pa niso vzdignili kozarcev. Na vsako napitnico Vestenecku je litijska godba zaigrala »Cesarsko pesem« (državno himno).

Poročilo litijskega dopisnika v *Slovenskem narodu* razkriva razcepljenost prebivalstva med Slovence in Nemce in nemškutarje. Slovenski vseučiliščnik je izrekel napitnico v čast slovenskim županom, ki so iskreni Slovenci, pa tudi poštene Avstrijci, in v čast slovenskemu narodu. Baron Rosshütz je nazdravil v čast kranjski deželi: »Gospoda! Bog živi našo kranjsko deželo!« »Na to smeh in smeh. No to pač dobro vemo, kateri duh je tako naenkrat razsvetlil g. barona, da je <tako pametno> zinil! Odveč je, da tu omenim, kaj je mislil govornik s tem: negirati Slovenstvo.« Sledile so nove napitnice v Vesteneckovo čast. Slovenec P. je v daljšem nagovoru omenil, da se je Slovencem na Kranjskem godila krivica. »Cesar pa nam je s tem največjo milost skazal, da nam je dal za deželnega predsednika g. Winklerja, kri naše krvi, list naše gore, moža, ki je vsem pravičen. Bog ga živi mnogaja leta!« – »Narod bi je jako navdušen; burno neprenenjajoči, živio – klici so grmeli iz mladih in starih grl narodnjakov. Nemčurji pa so bili tihi. Kar smo po pravici pričakovali, to se nij zgodilo. Ako je godba Vestenecku toliko in tolikrat igrala cesarsko himno, ali se to ne spodobi namestniku cesarja? Ali nij to demonstracija proti vladi? Kako se more kaj takega zgoditi vpričo c. kr. okrajnega glavarja?« Višnjegorski učitelj Janko Skerbinec (1841–1928), nekoč zaveden Slovenec, ki je postal Tauffererjev prijatelj (v slovenskih časnikih imenovan tudi »Višenski Ciceron«), je dejal, da nekateri hočejo politizirati. Ni res, da bi se Slovencem pod Avstrijo kdaj krivica godila. »Ad captandam benevolentiam« je nazdravil Vestenecku, ki je bil v čislh v vsem stiškem okraju. Po Skerbinčevi napitnici je godba zopet zaigrala »Cesarsko pesem«.⁵⁰

Po mnenju *Slovenskega naroda* naj bi bil Vesteneck avtor »psovalnih« člankov z naslovom »Aera Winkler in Krain«, ki so bili poleti 1880 objavljeni v dunajskem liberalnem časniku *Wiener Allgemeine Zeitung*. Vesteneck naj bi poskušal s članki spraviti iz dežele deželnega predsednika Andreja Winklerja,⁵¹ »kakor je nekdaj res posrečilo mu se barona Wurzbacha s članki in dopisi v <Tagespost> s predsedniškega stola vreči. (Vestenecka, to se ve da, informirajo in hujskajo ljubljanski njegovi somišljeniki, mej temi možje, deželnemu predsedniku v najbližnji bližini bivajoči.« V članku, objavljenem 14. 8. 1880, je polno laži o deželnem glavarju Winklerju: da

⁴⁹ »Disciplinarna preiskava proti Vestenecku«, *Slovenski narod*, 1880, št. 201.

⁵⁰ »Iz Zatičine 5. avgusta (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1880, št. 182.

⁵¹ Andrej Winkler (1825–1916), deželni predsednik v letih 1880–1892.

pozna samo goriške postave, ves čas tiči z dr. Vošnjakom in drugimi slovenskimi poslanci (*Slovenski narod*: »in vendar je minil po cel teden ko nij z nobenim slovenskim poslancem govoril!«), da hoče uničiti nemške Kranjce, ki zaradi tega odhajajo iz Kranjske. O sebi naj bi Vesteneck zapisal: »Desgleichen einige Bezirkshauptmänner, die auch jetzt ihre verfassungstreue Gesinnung nicht verläugnen wollen und allen voran der Littaiier Bezirkshauptmann dr. v. Vesteneck, der seine mannhaftige Haltung in der letzten Landtagssession mit einer *«Beförderung»* nach Bosnien büssen soll.« Slovenski narod je pristavil: »Nu, če pojde V. res v Bosno, vemo vsi, da so še tudi druge njegove mizerije, ki ga ženó s Kranjskega.«⁵²

Župnik Anton Trepal na Kopanju je oktobra 1880 v *Slovincu* objavil svoj dopis na litijsko okrajno glavarstvo in Vesteneckov odgovor nanj. Trepal je 6. oktobra pisal v Litijo: »Pošljem slavnemu c. kr. okrajnemu glavarstvu Litijskemu priložene izpiske s ponižno opombo, da podpisani zahteva od 16. okt. t. l. vse uradne dopise sl. c. kr. okrajnega glavarstva Litijškega v slovenskem jeziku pisane mu pošiljati.« Vesteneck je Trepalu 15. oktobra odgovoril, da župnijski uradi vodijo matrike v imenu države in zato delujejo kot državni organi, katerih delovni jezik v notranjem prometu je nemški.

Trepal je v komentarju korespondence poudaril, da so na Primorskem, Hrvaškem in v Istri duhovniki in uradniki, ki ne obvladajo nemščine. Cesar je odgovarjal posameznim narodom v njihovih jezikih, le nekateri uradniki niso bili do Slovencev pravični.⁵³ 19. člen temeljnega državnega zakona o splošnih pravicah državljanov je namreč omogočal uporabo slovenščine v poslovanju deželnih uradov.

Slovenec je objavil mnenje, da so farni zapisniki ali matrike zgolj cerkveni. Država jih uporablja, ker je spoznala njihovo pomembnost in koristnost, drugače bi bila prisiljena sama poskrbeti za pisanje tovrstnih zapisnikov. Vprašanje, v katerem jeziku naj se pišejo zapisniki, je torej zgolj notranje cerkveno vprašanje.⁵⁴

Poslanec v kranjskem deželnem zboru

Vesteneck je bil za poslanca v kranjskem deželnem zboru izvoljen na nadomestnih volitvah v veleposestniški kuriji 29. februarja 1876, torej v letu, v katerem je izpolnil pogoje, da je smel kandidirati (dopolnjena starost 30 let).

Vesteneckov prvi nastop v deželnem zboru je bil na X. seji 7. aprila 1876. Skupaj s Karlom Dežmanom je nasprotoval nastavitvi Riharda Dolenca za vodjo in učitelja na sadjerejski in vinorejski šoli na Slapu, a s svojimi argumenti ni bil uspešen. Zavrnila sta ga poslanca Matej Lavrenčič in dr. Valentin Zarnik, ki je bil poročevalec finančnega odseka.⁵⁵ Sprejet pa je bil Vesteneckov predlog, naj deželni odbor predloži poročilo o deželnih zadevah do prihodnjega zasedanja deželnega zbora.⁵⁶

⁵² »Vesteneckovo novinarstvo«, *Slovenski narod*, 1880, št. 187.

⁵³ Anton Trepal, »Poslanica«, *Slovenec*, 1880, št. 118.

⁵⁴ »Duhovščina pa slovensko vradovanje«, *Slovenec*, 1880, št. 124.

⁵⁵ »Kranjski deželni zbor. X. seja, 7. aprila«, *Slovenski narod*, 1876, št. 82.

⁵⁶ »Krainger Landtag«, *Laibacher Tagblatt*, 1876, št. 81.

V razpravi na XII. seji 10. aprila glede prošnje slovenskega dramatičnega društva za nadaljnjo podporo je Vesteneck očital slovenski večini zapravljivost v upravi, ker je namenila denar za slovenske diletantske predstave. »Po nasvetu finančnega odseka morali bi dovoliti 20% doklade na direktne in 20% na indirektne davke. Naša stranka je v tej zadevi v prisilno stanje dejana zakaj, dokler vlada sedanja večina v dež. zboru, tako dolgo bi najraje ne dovolili ni vinarja. Pa če smo tudi prisiljeni proračun votirati, odgovornosti nemamo nobene zanj, ta ostane večini. Ko je bila naša stranka na krmilu nij se trebalo za upravne stroške in za deželni zbor višje ko 19.000 gld., sedaj je to naraslo. Zato ker se je ustanovilo mnogo uradniških služeb, pri deželnem odboru, ki so se podelile dvomljivim eksistencam.

Kam bi prišla država, ko bi izdajala toliko novcev, kakor naša dežela, ko vendar mi ne plačamo krajcerja za pobiranje davkov, ampak nam to oskrbi država brezplačno. Pa mej vsemi izdatki je le malo za šole, za katere mi radi plačujemo. Ako pa še to, kar dovolite za šole, vspotrebljavate za to, da napadate ustavo, no to šolo vam iz celega srca privoščimo. Ali vam je ta sistema všečna ali ne, to nam je vse jedno, to pa je gotovo, da mi in naša sistema za narodni firlefanc [nem. der Firlefanz: igračarija] nemamo denarjev. Za diletantne predstave ste uže izmetalo mnogo novcev in koliko so vredne. Najboljše ste pa učinili s predlogom za zidanje nove norišnice. Zadnjikrat je dr. Bleiweis obljubil, da bode odstopili od naprave kmetijske šole na Dolenjskem, zakaj, ker se zdaj za zidanje norišnice mudi. Kaj pa je temu uzrok, ali prazno stanovanje direktorja na Studencu, za sina dr. Bleiweisa?« Deželni glavar je Vestenecka opozoril, naj se izogiba osebnim zadevam.

Vesteneck je omenil tudi spravo med mlado- in staroslovenci: »Akoravno so rajniki Mladoslavenci se vrnili v klerikalno kraljestvo nazaj, vendar vašej večini uže smrtni zvonec doni!«

Dr. Valentin Zarnik mu je odgovoril, da ob spravi nobena stran ni v načelih ničesar opustila: »Videli smo pa, da ako imamo tacege energičnega in brezobzirnega protivnika pred seboj, kateremu je ljubši, da Turek zadnjega slovanskega kristijana na kolce natakne nego, da bi se pomagalo Slovanom (dobrokljči na levej), ko smo videli, da imamo opraviti s takim nemčurskim liberalizmom, rekli smo, kdor od ljudij kaj upa sram naj ga bo. (Pohvala na levej.) In to moram jaz reči, kakor se je oni dan gospod Kramarič izrazil, na smrtnej postelji bi se kesal, ko bi s takim nemškim liberalizmom držal. Ako toraj gosp. predgovornik misli, da nam uže mrtvaški zvon poje, vam rečem, gospoda moja, verjemite mi, v prihodnjem volilnem boji bomo prišli v složnih vrstah na volišče, kakor smo bili složni pri zadnjih volitvah v Ljubljani in še večja bode naša zmaga, kakor je bila pri mestnih volitvah. (Dobro! Pohvala na levej in v središči.)«⁵⁷

Dr. Bleiweis je omenil, da se je o vsebini Vesteneckovega nastopa že več dni govorilo po ljubljanskih gostilnah. Zavrnili so njegov očitek, da je deželni zbor vrgel stran 10.000 goldinarjev za slovenske šolske knjige; knjige še niso bile prodane, ker jih ministrstvo ni odobrilo za rabo po šolah. Bleiweis je posebej ostro odgovoril na Vesteneckov osebni napad. Glede stroškov deželne uprave in deželnega gospodarstva

⁵⁷ »Kranjski deželni zbor. XII. seja«, *Slovenski narod*, 1876, št. 87.

pa je menil, da je zanje kriv dualizem; boljši bi bil absolutizem ali pravična ustava, potem bi odpadli dvojni stroški. Naposled je Vestenecka opozoril, naj se v deželni zbor obnaša, kot se spodobi za poslanca.⁵⁸ *Laibacher Tagblatt* je poročal, da je med debato o davkih nekdo z galerije Vestenecku zaklical »prismoda«.⁵⁹

Na XI. seji deželnega zbora 12. oktobra 1878 je Vesteneck v imenu šolskega odseka poročal o načrtovani spremembi zakona o ljudski šoli, ki je pravico predlagati prosilce za službe odvzel kranjskim šolskim svetom in jo prenesel na deželni šolski svet. Luka Svetec in nekateri drugi poslanci so se zaman izrekli proti predlogu šolskega odseka, ki naj bi posegal v deželno avtonomijo.⁶⁰ V odgovoru na številne očitke je Vesteneck poudaril, da okrajni šolski sveti niso sposobni imenovati učiteljev; odstranjen bo vpliv duhovščine in šolstvo na Kranjskem bo cvetelo.⁶¹ Vesteneckov predlog šolske postave je bil sprejet v odsotnosti slovenskih poslancev, ki so pred »specijelno debato« zapustili poslansko zbornico.⁶²

Na začetku leta 1879 je Vesteneck odložil svoj deželnozborski mandat. *Slovenski narod* je pričakoval, da se bo izselil iz dežele Kranjske. »Če ima ta korak takšen pomen, da Vestenek iz naše dežele odhaja, obveselila se bode te novice vsa dežela, ker malo ljudij je mej nami, ki bi bili – tako slabo spoštovani, kakor ta Vestenek. Bog ga odnesi daleč iz naše domovine proč mej brate mu Nemce! – Vivat sequens.«⁶³

Slovenski narod je leta 1879 zapisal, da Vestenecka ne vodi fanatično prepričanje, sovražnik slovenščine in nasprotnik nosilcev slovenske ideje ni postal iz navdušenja nad nemštvom. Spada med tiste ljudi, ki se dajo uporabiti kot orodje in se udinjajo močnejšemu zoper slabotnejšega. Brez vsakega idealizma in duševnega interesa služi le na ukaz in kvečjemu za svoje gmotne koristi. Vesteneck je »tipus renegata ali onega divje radikalnega vladnega sistema, ki neusmiljeno pridiguje: <zmagovalcu gre plen>«. »A on služi in dela z neko fanatično brezobzirnostjo, brezsrčno neusmiljenostjo do individualne ali objektivne pravice; majhen telent sicer, zna ipak vse svoje sile koncentrirati na gotov cilj, ne vprašavši je-li dober, etičen, moralen, pošten. In taki individui so škodljivi, oni ostrupijo politično življenje, ker v njem nemoralno – uže tako nevarno – ne kako kot legitimno v politiki proglasijo.«⁶⁴

Vesteneck je bil maja 1880 na volitvah v veleposestniški kuriji ponovno izvoljen v kranjski deželni zbor.

Julija 1880 je v deželni zbor primerjal Taaffejevo ministrstvo s črnim oblakom⁶⁵ in napadal litijski občinski odbor zaradi slabega stanja policije in nesnage v Litiji ter slovenske narodne poslance Detelo, Pfeiferja in Svetca.⁶⁶ Ob Vesteneckovi vrnitvi so v Litiji v čast njegovega pogumnega nastopa pripravili

⁵⁸ »Deželni zbori. Dvanajsta seja 10. t. m.«, *Slovenec*, 1876, št. 44.

⁵⁹ »Von der Landtagsgallerie«, *Laibacher Tagblatt*, 1876, št. 83.

⁶⁰ »Deželni zbor kranjski. XI. seja, 12. oktobra«, *Slovenski narod*, 1878, št. 241.

⁶¹ »Deželni zbor kranjski. XI. seja, 12. oktobra«, *Slovenski narod*, 1878, št. 244.

⁶² »Deželni zbor kranjski. XI. seja, 14. oktobra«, *Slovenski narod*, 1878, št. 245.

⁶³ »Gospod Vesteneck«, *Slovenski narod*, 1879, št. 3. – Vivat seguens: lat. Naj živi naslednji.

⁶⁴ »Vestenek«, *Slovenski narod*, 1879, št. 31.

⁶⁵ »Volk Vesteneck v ovčji obleki«, *Slovenski narod*, 1880, št. 159.

⁶⁶ »Deželni zbor kranjski / Deveta seja 7. julija (konec)«, *Slovenec*, 1880, št. 76.

baklado in ovacije. Igrala je godba rudokopnega društva, ki ga je vodil Nemec Carl Werhan (Wehrhan), »kateremu je posebni pokrovitelj in tovariš po gostilnah naš <Fränzl>«. »Rada se zabavata ta dva tudi s tem, da se jim zapoje <Wacht am Rhein>. Ta pesen je tako temu društvu v čislih, da se je je knapska godba nalašč navaditi morala, da jo sedaj tukaj pri vsakej slovesnosti celo kljubu protestom slovenskih gostov igrati morajo.« Knapci so pred Vesteneckovim stanovanjem trikrat zavpili *Glück auf*. Litijčani so za počastitev izvedeli šele, ko so rudarji od Vesteneckovega stanovanja skozi Litijo »priukali«.

»To je resnična dogodba te ovacije prusijanskega privandranca, ki jo g. Fränzelnu od srca radi privoščimo. On jo je potreboval, krvavo potreboval, tako, kakor slabi gledališčni igralci klakerjev, plačanih. Da bi pa mi, pošteni in resnicoljubni Litijčanje, slavili prihod in <zasluge> tacega moža, kakor je Fränzl, ki je s ciničnim veseljem sramotil litijsko občino javno v deželnem zboru, moža, katerega črtimo iz dna duše, to more trditi in verjeti samo kak ljubljansk kazinar ali dunajsk jud. G. Vesteneck naj bode prepričan, da se ga bode litijska občina še pozno, ko njega več ne bo pri nas, spominjala kot one velike črne pike, katere je on omenjal v deželnem zboru. Take plačane ovacije, kakeršno si je on v četrtek naročil, morejo pa biti samo Fränzl-Vestenecku na čast.«⁶⁷

Mladi litijski glavar Vesteneck je bil tudi precej častilakomen. Leta 1879 je prejel najvišje cesarsko odlikovanje zaradi pospeševanja mobilizacije ob zasedbi Bosne in Hercegovine in podpore ter oskrbovanja ranjencev.⁶⁸

Slovenski narod je leta 1876 objavil notico, da naj bi se Vesteneck potegoval tudi za višjo službo v Bosni.⁶⁹

Nekaj arheoloških najdb (bronaste zapestnice in uhane), ki jih je v bližini Vač našel učitelj Franc Peruzzi, je Vesteneck leta 1877 poslal Deželnemu muzeju v Ljubljani. Naslednje leto sta začela izkopavati muzejski preparator Schulz in ravnatelj Karl Dežman. Bogastvo izkopenin je presešlo vsa pričakovanja (mdr. Vaška situla).⁷⁰ Vesteneck je bil leta 1879 med prejemniki zahvalnega pisma dunajske akademije za podporo pri raziskovanju na Kranjskem, kar je takoj objavil v *Laibacher Tagblattu*.⁷¹

Mlademu povzpetniškemu Julijusu Fränzlu vitezu Vestenecku je bila posvečena slikanica »Vesteneckovega Franceljna življenje, dejanje in bodočnost«, ki je bila objavljena v zadnji številki *Brenclja* za leto 1874. Narisal jo je najbrž domači risar, ki je iz slovanske rodoljubne zavesti izbral češko zveneči psevdonim Pražanski. »Ker se bodo odslej podobe za <Brencljina> delale v Ljubljani, bodo še bolj izvrstne in list bo mogel od julija najprej zopet po dvakrat na mesec izhajati!«, je sicer obljubljal urednik *Brenclja* Jakob Alešovec,⁷² vendar njegov satirični list naslednji

⁶⁷ »Iz Litije 18. julija (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1880, št. 163. – *Wacht am Rein*: nemška politična pesem, neuradna himna wilhelmskega Reicha.

⁶⁸ »Odlikovanje«, *Slovenski narod*, 1879, št. 132.

⁶⁹ »G. Vestenek v Bosno«, *Slovenski narod*, 1876, št. 162.

⁷⁰ »Izkopanine v Vačah«, *Slovenec*, 1927, št. 109.

⁷¹ »Iz Ljubljane 29. jan. (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1879, št. 26.

⁷² »Brencljina: so prišle ravnokar št. 4. 5. in 6. na svitlok«, *Novice*, 1874, št. 19.

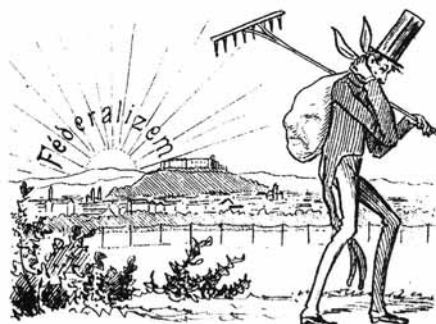
7. V vasi Dobrničah bilo
Nekaj čudnega se zgodilo.

8. Grof Barbo mu zato podžgé,
A tast pri roki z brizgijo je.

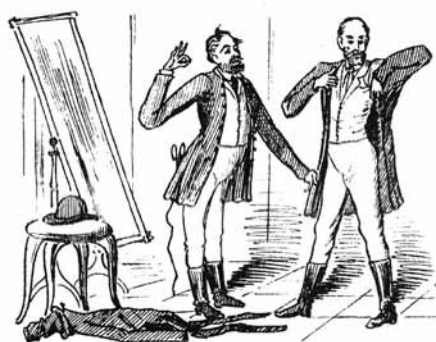
9. „Le čakajte, Slovenci, jaz
Bom dal vam eno čez obraz!“

10. Prišlo pa naše solnce bo,
Bo Fréncelj romal čez mejo;

11. Na meji prusk bo policaj
Obrnil vljudno ga nazaj.

12. Proč tedaj, frak in pinja!
Naj zurka me zdaj ogrinja!

Slika 2 a in b: Pražanski, »Vestenekovega Franceljna življenje, dejanje in bodočnost«, Brencelj, 1874, št. 13/14/15.

Figs. 2 a and b: Pražanski, "The life, activity, and future of Fränzl Vesteneck", Brencelj, 1874, no. 13/14/15.

dve leti ni izhajal. Slikanica je eno redkih del zanimivega risarja Pražanskega, ki je predstavil Vesteneckovo življenje od šolanja, pri katerem naj bi imel glavna predmeta nemčurstvo in samoljubje, njegovih študentskih razposajenosti, podpore tasta Conrada, afere z razdeljevanjem pomoči v Dobrniču in volitev v trgovinsko in obrtno zbornico. Vestenecka je narisal kot suhega nemškutarskega škrica, oblečenega v frak in s cilindrom na glavi. Tudi grablje so veljale za simbol nemškutarstva.⁷³ Na zadnji sličici je Vesteneck odložil nemškutarske atribute in si nadel narodno surko.

Trije kandidati: Dežman, Kromer, Vestenek.

(Prizor iz burke „Lumpaci Vagabund“.)

Slika 3: Franc Zorec, »Trije kandidati: Dežman, Kromer in Vestenek«, *Brencelj*, 1879, št. 12.

Fig. 3: Franc Zorec, "Three candidates: Dežman, Koromer, and Vesteneck", *Brencelj*, 1879, no. 12.

Na karikaturi v 12. št. *Brenclja* za leto 1879 Vesteneck nastopa skupaj s Karlom Dežmanom in sodnim svetnikom Franzom Kromerjem, ki sta veljala za najodločnejša nemška govornika v kranjskem deželnem zboru. Trojica, »ki se gre v mesta za poslance ponujat«,⁷⁴ naj bi bila posneta po prizoru iz Nestroyeve veseloigre *Lumpacij-Vagabund*, ki jo je leta 1875 prevedel v slovenščino Jakob Alešovec.

⁷³ Po pripovedni pesmi »Proklete grablje«, ki jo je Karel Dežman napisal v času, ko je veljal za zavednega Slovence. Pesem je bila objavljena *Koledarčku slovenskem za leto 1855*.

⁷⁴ »Brencelj» št. 12, *Novice*, 1879, št. 27.

Slika 4: Franc Zorec, »Vernih duš dan na kranjskem političnem pokopališči«, *Brenclj*, 1879, št. 8.

Fig. 4: Franc Zorec, "All Souls' Day in the Carniolan political cemetery", *Brenclj*, 1879, no. 8.

Dežman, Kromer in Vesteneck so bili neuspešni kandidati nemške stranke na volitvah novih poslancev v državni zbor sredi leta 1879. »Če je celò na Češkem, kjer biva dvoje milijonov pravih Nemcev, zavlada nekov spravedljiv duh, ki hoče dokončano videti dolgoletno borbo med obema narodoma, na naše nemškutarje ta sprememba še ni imela vpliva, oni hočejo na Dunaj poslati tri možé, ki se najbolj odlikujejo po zagrizenem sovraštvu do vsega slovenskega!«⁷⁵ Dežman, Kromer in Vesteneck naj bi bile »tri najhuje hudôbe, po katerih nikakor ni mogoče priti do sprave in mirú v naši deželi, in če bi večino tacih ljudi dobili za poslance v državni zbor, tudi v celi državi ne«.⁷⁶

Franc Zorec je na karikaturi prikazal kranjsko politično pokopališče. Dežman žaluje na grobu svojih grabelj, na nagrobnih kamnih so priimki Kromerja, Vestenecka in dr. Wurzbacha.

Na karikaturi »Frëncelj na konji« v 1. št. *Brenclja* v letu 1882, ki je delo Franca Zorca, Vesteneck zmagovito skače po dunajskem časniku *Tribüne*. Vesteneck: »Tako! <Tribüno> sem potolkel, naj mi pride zdaj le še kdo, mu bom že dal!« Poleg njega stoji »Pavliha« (personifikacija *Brencljevega* podlistka): »He, he! Kako je pa bilo pri nas v Ljubljani? K nam pridi, če imaš korajžo.«

Vesteneck je namreč tožil odgovornega urednika dunajskega časnika *Tribüne*, ki je objavil poročilo litijskega župana o tamkajšnjih ponočnih dogodkih. Med udeleženci izgrede je bil tudi Vesteneck.

⁷⁵ »Iz Ljubljane, 21. junija. (Dežman, Kromer, Vesteneck)«, *Slovenec*, 1879, št. 68.

⁷⁶ »Dežman, Kromer, Vesteneck«, *Novice*, 1879, št. 26.

Letnik XIV.

1882.

Št. 1.

Ishaja po
enkrat na mesec v Ljubljani,
kadar ga prebere in ne
konfiscira policija.

Vrednik Jakob Aléšovec.
Posamezne številke se dobivajo, če jih kaj ostane, po
30 kr. v administraciji, Ključarske ulice (pod mestnim
trgom) št. 3 v II. nadstropji.

Velja
celo leto 3 glđ., pol leta 1 glđ. 50
kr. in četrť leta 80 kr. za vsacega
brea osira na stan, narodnost in
vero.

Kdor ga bere in ga ni kupil, se bo, ako se zasači, ostro kaznoval.

Frêncelj na konji.

Frêncelj. Tako! „Tribüne“ sem potolkel, naj mi pride zdaj le še kdo, mu bom že dal!
Pavliha. He, he! Kako je pa bilo pri nas v Ljubljani? K nam priidi, če imaš korajžo!

Slika 5: Franc Zorec, »Frêncelj na konji«, Brncelj, 1882, št. 1.

Fig. 5: Franc Zorec, "Fränzl getting the upper hand", Brenclj, 1882, no. 1.

Nočni izgred v Litiji

Lep sad nemčurske Vesteneckove kulture.

Luna. Okrajni komisar litijski mora pač čuden okus o ponočni godbi (muziki) imeti, da mu je taka-le všeč in si jo še skoro naprej naroči. No, naj le dobro spi v zimski noči za pobitimi šipami!

Slika 6: »Lep sad nemčurske Vesteneckove kulture«, Brencelj, 1881, št. 2.

Fig. 6: "The Fruits of Vesteneck's Germanophile culture", Brenclj, 1881, no. 2.

C. kr. okrajnemu komisarju Gustavu Delkotu (Del Cottu), po položaju Vesteneckovemu namestniku na okrajnem glavarstvu, je pijana nemška in nemškutarska družba v noči s 6. na 7. februar 1881 razbila okna stanovanja v hiši št. 22 v Litiji. Razbitih je bilo 24 šip, škode je bilo sedem goldinarjev in 30 krajcarjev. Okna so razbijali s konci strešne opeke, kamenjem in snežnimi kepami. Med ponočnjaki je bil tudi okrajni glavar Vesteneck. Razlog za izgred je bil, da Delkot ni hotel do konca ostati v gostilni v Šmartnem pri Litiji in je prej odšel domov kot preostala družba, ki se mu je zato »maščevala«. »Ker je njegovo stanovanje sredi trga, zato je ta nered močno kalil javni nočni mir; kajti vse sosede v okolici je iz spanja vzbudil ropot projektilov in žvenketanje zdrobljenih šip,« je v prijavi na deželno vlado (deželno predsedništvo) zapisal litijski župan Alojzij Koblar. Koblarjevo prijavo sta najprej objavila dunajska časnika *Tribüne* in *Vaterland*, za njima pa tudi slovenski časniki.⁷⁷ Dunajski liberalni časniki so o litijem incidentu molčali.

⁷⁷ Alojzij Koblar, »Najnoveji Vesteneckov škandal«, *Slovenski narod*, 1881, št. 35.

Alojzij Koblar (+1885) je bil leta 1877 z veliko večino glasov izvoljen za deželnega poslanca, njegov protikandidat je bil Vesteneck (»Iz Litije 27. novembra (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1885, št. 273).

Prepis pritožbe litijskega občinskega predstojništva so slovenski poslanci izročili ministrskemu predsedniku.⁷⁸ Vesteneckov tast Conrad pl. Eybesfeld je bil v tem času minister za kulturo in izobraževanje.

Novice so zapisale, da so Vesteneckovi privrženci hoteli nekatere priče pregovoriti, da bi molčale ali krivo pričale. Zato je bil župan Alojzij Koblar prisiljen to nezakonito početje naznaniti sodniji.⁷⁹ Koblar je prijavo na deželno predsedništvo podkrepil s pričami.⁸⁰ Ker je litijski okrajni sodnik Pleško, ki je stanoval v isti hiši kot Delkot, celoten eksces osebno opazoval (*Slovenski narod* piše, da je hotel z revolverjem streljati na razgrajače⁸¹), ni mogel delovati kot sodnik pri tej zadevi. Graško nadsodišče je preiskavo naložilo okrajnemu sodišču v Ljubljani.⁸² Okrajno sodišče v Ljubljani je kazenski postopek ustavilo, ker »hudoben namen« ni bil izpričan. Šlo naj bi za šalo, v katero je Delkot privolil.⁸³

Vesteneck je zaprosil za disciplinarno preiskavo. Sedem občin v litijemskem okraju mu je poslalo zaupnice.⁸⁴ Podpise za Vestenecka sta začela zbirati Lipek in kramar in dvojni krčmar v Litiji Wakonigg.⁸⁵

Vesteneck je v *Laibacher Wochenblattu* objavil svoje videnje izgrede – pustne šale, pri kateri sam ni bil soudeležen. Na skupni večerji v gostilni Roberta Ravniharja v Šmartnem pri Litiji so se poleg njega zbrali okrajni komisar Del Cott (Delkot), okrajni zdravnik dr. Pavlič, rudniški vodja Carl Werhan, rudniški inženir Friderich Werhan ml., nadplavžar Avgust Unger, davkar Rudolf Rotter, davčni kontrolor Karl Moschner in načelnik železniške postaje Jože Babnik, pozneje sta se pridružila poštar Treo in žandarmerijski vahtmajster (stražnik) Karol Wagner. Dr. Pavliča so kmalu poklicali k nekemu bolniku. Okrajni komisar Delkot, ki je bil dan prej na plesu v Ljubljani, se je hotel posloviti, a mu je njegov prijatelj Friderich Werhan »za šalo žugal«, da mu pobije okna, če bo na tistem odšel domov. Werhan ga je pustil domov šele, ko mu je Delkot dovolil, da mu sme pobiti okna. Družba se je razšla po deseti uri. Nekateri so odšli peš domov, drugi so se odpeljali na treh vozovih (na prvem vozu Werhan st. in Griesheim, v drugem Vesteneck in Babnik, v tretjem Werhan ml. in Unger). Prva dva sta odpeljala naravnost proti domu. Friderich Werhan je ukazal svoj voz ustaviti pred Delkotovim stanovanjem in mu je na podlagi Delkotovega dovoljenja razbil s snežnimi kepami sedem zunanjih in šest notranjih manjših šip na oknih pritličnega stanovanja. Rotter in stražnik Wagner sta v tem času prišla do trga. Wagner je opazil razbita okna in spoznal bežečega Werhana ml., zato je zjutraj poslal žandarja v Delkotovo stanovanje in pri Delkotu v pisarni okrajnega glavarstva poizvedoval o dogodku in o izjavi, da je

⁷⁸ »Z Dunaja, 12. februarja«, *Slovenec*, 1881, št. 18.

⁷⁹ »Iz Litije (O glasovitem škandalu)«, *Novice*, 1881, št. 8.

⁸⁰ »Dogodki v Litiji«, *Slovenec*, 1881, št. 18.

⁸¹ »Vesteneckova afera pred ljubljansko delegirano okrajno sodnijo«, *Slovenski narod*, 1881, št. 61.

⁸² »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 21.

⁸³ »Od Save 6. marca (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1881, št. 55.

⁸⁴ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 14.

⁸⁵ »Iz Litije 19. marca (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1881, št. 65.

Werhanu v Šmartnem dovolil, da mu razbije okna, samo da bi smel oditi spat. Delkot je izjavil, da je Friedrich Werhan priznal, da mu je razbil okna in je steklarski račun že poravnal. Ker je Friderich to storil s privoljenjem, ni šlo za kaznivo dejanje.⁸⁶

Slovenski narod je o Carlu Werhanu in njegovem sinu Friderichu Werhanu zapisal, da sta pruska podložnika, ki posebej rada v navzočnosti okrajnega glavarja in žandarskega vahtmajstra ukazujeta v javnih prostorih igrati nemško pesem *Die Wacht am Rhein*.⁸⁷

Slovenec je menil, da se tak pobalinski dogodek pričakuje od pijanih fantinov, ne pa od mož, ki bi morali bedeti nad javnim redom in varnostjo. Madež je padel na stranko, ki je Vestenecka nekaj časa častila kot voditelja. Hud udarec je zadel nemškutarijo na Kranjskem in ustavoverno politiko, ki je pustila take može za varuhe javnega reda v deželi. »Litijski paša« Vesteneck si je nakopal toliko grehov, da ga ne more nihče več rešiti, čeprav je zet ministra Conrada. »Da tak človek ne more ostati več okrajni glavar, niti v Litiji, niti kje drugje, to je jasno; da tak človek, ki se tako pobalinsko obnaša, ne more ostati več deželni poslanec, to je tudi jasno. On je politično mrtev in zapustil bo našo deželo brez časti in brez milovanja; celo njegova stranka se pri takih okoliščinah ne more javno zanj potegniti.«⁸⁸

Nemškutarji so začeli spoznavati, da si je Vesteneck, »njihov še precēj močni steber in dete prihodnosti« sam spodkopal tla in utrl pot iz dežele. Celu njegovi največji prijatelji ne verjamejo, da bo ostal okrajni glavar, če bo preiskava potrdila pritožbo litijskega županstva. »... kaj tacega se ne godi v nobeni postavni državi, tako žaliti pravno čutje ljudstva si menda vendar nobena vlada v Avstriji ne upa, ni treba, da je ravno Taaffejeva. Vse toraj zdaj željno pričakuje od deželne vlade kranjske rešitve pritožbe litij. županstva, in pa stroge preiskave, da se krivi kazujejo, če so to zaslužili, strogo po postavi.«⁸⁹

Žandarmerijski stražnik Karol Wagner (star 37 let, »Vestenekov iskreni prijatelj«) je tožil litijskega župana in deželnega poslanca Alojzija Koblarja zaradi razžalitve časti, ker je Koblar v naznanilu deželni vladi navedel, da je bil med litijskimi izgrezniki tudi pijani Wagner. Koblar, katerega je na sodišču zastopal dr. Luka Svetec, zagovarjal pa dr. Alfons Mosche, je bil na obravnavi pred okrajnim sodiščem v Ljubljani 14. marca 1881 oproščen.⁹⁰ Državni pravdnik je vložil pritožbo na deželno sodišče v Ljubljani, ki je spoznalo Koblarja za krivega po 487 in 488 paragrafu kazenskega zakonika. Predvidena je bila zaporna kazen v trajanju enega do šestih tednov. Sodišče je upoštevalo olajševalne okoliščine, da je bilo Koblarjevo življenje dotlej neomadeževano, prav tako njegove stanovske in poslovne razmere, ter mu naložilo globo v višini 60 goldinarjev.⁹¹

⁸⁶ »Iz Litije / O glasovitem škandalu«, *Novice*, 1881, št. 8, in »Kako se Vestenek pere«, *Slovenski narod*, 1881, št. 42.

⁸⁷ »Najnovejši Vesteneckov škandal«, *Slovenski narod*, 1881, št. 35.

⁸⁸ »Dogodki v Litiji«, *Slovenec*, 1881, št. 18.

⁸⁹ »Iz Ljubljane 15. febr. (Izvirni dopis)«, *Slovenec*, 1881, št. 19.

⁹⁰ »Litijski škandal prvikrat pred sodnijo«, *Novice*, 1881, št. 11, in »Vesteneckova afera pred ljubljansko delegirano sodnijo«, *Slovenski narod*, 1881, št. 61, in Soča, 1881, št. 13.

⁹¹ »Župan, ki v uradnej pri višej svojej gosposki vloženej objavi koga neopravičeno nečastnega dejanja obdolži, stori se krivega prestopka po § 487 kaz. zak.«, *Slovenski pravnik*, 1881, št. 6, str. 172 in 176.

»Oberrihta je spoznala,
Da je Frêncelj kriv škandala;
Finfar plača štrafenge,
Pa še vse unkoštenge.

Zoper to ni več bešvera,
Urtelj ta za trdno gvéra;
Frêncelj more plačat 'fest,
Al pa v keho iti sest.

S tem borufa je končana,
K' jo naprav'la družba znana:
Gartenauer, Adamék,
Binder, Proft in Vesteneck.«⁹²

Slovo in izgred v ljubljanski kazini

Marca 1881 se je v kočevsko-ribniškem okraju razširila govorica, da bo Vesteneck prišel za okrajnega glavarja v Kočevje, tamkajšnji glavar Merg pa za okrajnega glavarja v Litijo. »Kaj smo se Ribničanje in okoličanje Kočevja sploh pregrešili, da bi nas hoteli z Vesteneckom kaznovati? Za božjo voljo prosimo slavno deželno vlado, naj nam tega ne stori! Kogar koli naj nam pošlje, le z gospodom Vesteneckom naj nam prizanese! Le tega ne!« je pisal tamkajšnji dopisnik *Slovenskega naroda*.⁹³

Vesteneck je bil aprila 1881 prestavljen na Štajersko. Maja 1881 je trgovinska in obrtna zbornica zopet dobila slovensko večino.⁹⁴

Slovenci so želeli, da bi vlada odstavila Vestenecka.⁹⁵ Prestavitev Vestenecka in deželnega glavarja viteza Kalteneggerja so uvrstili med svoje zahteve. Celo prejšnji deželni predsednik vitez Kalina se je želel znebiti Vestencka, vendar mu ni bilo mogoče priti do živega zaradi »njegovih mogočnih zvez in imenitnih pa visokih varuhov«. Pritožbe zoper njega so iz Litije in od drugod prihajale k slovenskim poslancem, ki so »zedinili so svoje moči in poslanec litijskega pa zatiškega okraja [op. najbrž Luka Svetec] je bil prevzel posebno nalogo skrbeti za to, da se izpolnijo želje njegovim volilcem«. ⁹⁶

Ivan Tavčar, ki je zaradi Jurčičeve bolezni prevzel urednikovanje *Slovenskega naroda*, je poudaril, da Vesteneck ni tako pomembna politična oseba, da bi slovenska stvar propadla, če bo ostal litijski glavar. »Slovenci imamo v političnem svojem boji

⁹² »Konec Frêncelj nove storje od ljubljanske tajč-kazine«, *Brencelj*, 1881, št. 9.

⁹³ »Iz Kočevsko-ribniškega okraja 20. marca (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1881, št. 67, in »Z Dunaja, 27. marca«, *Slovenec*, 1881, št. 35.

⁹⁴ Kermavner, *Slovenska politika v letih 1879 do 1895* str. 103.

⁹⁵ Iz pisma dr. Josipa Vošnjaka Josipu Jurčiču 28. 3. 1881 (Priatelj, *Slovenska kulturno-politična in slovstvena zgodovina* 5, str. 65).

⁹⁶ »V odgovor in pojasnilo. Z Dunaja 3. aprila«, *Slovenski narod*, 1881, št. 38.

bolezen, da se le preradi zagrizemo v posamezno osebo in da smo silno srečni, če odpravimo iz dežele jednega ali drugega nemškega birokrata.» Grof Taaffe je to slovensko slabost že opazil. Ko se slovenski poslanci niso več pustili odpraviti iz ministrskega salona s praznimi žepi, je grof Taaffe odpoklical enega birokrata iz dežele. »*Mi moramo slavnej vladi takoj povedati, da g. vitez Vesteneck nij tako važna oseba, da bi se Slovenstvo treslo pred njo in da se s tem, če se prestavi iz te kronovine, vseslovenske razmere niti za las ne pospešijo. S takimi <personalnimi> darovi nam nij pomagano in zadnji čas je, da se v tem oziru poprimemo naši poslanci boljšega principa.*«

Dr. Tavčar je poudaril, da je Vesteneck zasebna in javna oseba. V zasebnem življenju je kavalir, aristokrat, v sorodstvu z enim od ministrov. Vesteneck ni odgovoren javnosti glede tega, kar počenja zasebno. Drugače pa je s političnim glavarstvom, saj Vesteneck zastopa vlado. »*In kar je študentu na univerzi dovoljeno, dovoljeno nij političnemu glavarju, na katerega se ozira okraj kot na zastopnika cesarjevega! Če bi bil gospod Vesteneck samo aristokrat, samo kavalir, potem naj mu je slobodno urediti privatno svoje življenje po dragej svojej volji. Ker je pa tudi političen glavar, ima absolutno dolžnost opustiti vse lahkoživne aristokratske skoke ter se varovati vsakega koraka, s katerim bi se morda kompromitirala vlada in njena avtoriteta.*«⁹⁷

Laibacher Wochenblatt je na začetku aprila 1881 zapisal: »*Vesteneck je bil posebno uspešen pospeševalec šolstva – v svojem okolju je odprl šest popolnoma novih šol in 18 šolskih razredov ... Razen nekaterih maloštevilnih nacionalnih fanatikov je bil pri Litijčanih izredno priljubljen ... Upati je, da bo veseli vetrič, ki ga je Vesteneck pred kratkim napovedal v deželnem zboru, odpihnil temne oblake, ki so se spravili nad našo deželo, in nam ga povrnil iz zelene Štajerske. Dobrodošlica mu je zagotovljena.*«⁹⁸

Ob Vesteneckovem slovesu so njegovi prijatelji želeli v Litiji 24. aprila 1881 pripraviti slavnostno streljanje, povezano s komersom, kar pa je preprečilo slabo vreme. Kljub temu se je skoraj dvesto oseb zbralo v provizorični dvorani litijske rudarske družbe. Domače vrste so okrepili gostje iz Ljubljane, Postojne, Kranja, Loke, Višnje Gore in Celja ter predstavniki vseh občin litijskega okraja. Komers se je začel ob pol osmih. Okrajni zdravnik dr. Pavlič se je v imenu Streškega društva zahvalil tujim gostom in izrazil obžalovanje zaradi težke izgube, ki je doletela litijski okraj. Opozoril je na velik prispevek kranjskega patriota Vestenecka k razvoju šolstva na Kranjskem, na plemeniti značaj, ki ostaja brezmadežen in neomadeževan, na njegovo ljubeznivost, zaradi katere so ga vsi podrejeni uradniki lahko imeli za iskrenega prijatelja. Pavličev govor so prisotni nagradili z glasnimi »Hoch«. Ljudje so začeli nazdravljati Vestenecku v slovo, on pa je šel od enega do drugega gosta. Starejši kmet, predstavnik ene izmed litijskih občin, je s solzami na licih pil z Vesteneckom. Carlu Konschgggu (avtor opisa dogodka v *Laibacher Wochenblattu*) je v slovenščini povedal: »Tacega gospoda, kakor je naš Vesteneck

⁹⁷ Dr. I. T. (Ivan Tavčar), »Končna beseda o afëri Vesteneckovej«, *Slovenski narod*, 1881, št. 74.

⁹⁸ »Die Versetzung dr. v. Vesteneck«, *Laibacher Wochenblatt*, 1881, št. 34.

bil, ne bomo več dobili.« Drugo zdravico je izrekel grof Alphons Auersperg, ki je namignil na kače, ki so se pojavile v Litiji, edini protistrup je najčistejša samozavest, katero premore Vesteneck v obilni meri. Dr. Karel Dežman je slavljenca primerjal z rudarjem, ki mora iz skale izluščiti čisto rudo. Vesteneck je v zahvalnem govoru slovesno poudaril, da kljub preselitvi na zeleno Štajersko ostaja Kranjec in ljubi svojo deželo. Želel je, da se vrne v deželo, iz katere je bil iztrgan. Vestenecka sta slavila tudi dr. Robert pl. Schrey-Redlwert (kot neutrudnega kranjskega deželnega poslanca) in urednik Carl Konschegg (kot svetel vzor nemško-kranjske mladine). Prisotni so navdušeno sprejeli besede Josefa Rakuscha iz Celja, ki je v imenu prisotnih Štajercev dejal, da bodo nekdanjega litijskega glavarja sprejeli z odprtimi rokami. Prebrali so pisma in telegrame iz Ljubljane, Kranja, Hrastnika in Kočevja. Med drugim so jih poslali deželna poslanca dr. Adolf Schaffer in Anton vitez Gariboldi ter občinski svetnik Carl Leskovič. Uradni del slovesnosti, za katero so bili najbolj zaslužni Carl in Friedrich Werhan ter direktor Griebheim, se je zaključil ob enajsti uri. Druženje se je nadaljevalo. Za prijetno vzdušje je skrbel improvizirani pevski zbor, ki so ga sestavljali učitelji litijskega okraja. Gosti so se domov odpravili v jutranjih urah.⁹⁹

Med tistimi, ki so se 24. aprila prišli v Litijo posloviti od Vestenecka, so bili tudi nekateri odlični možje iz stiškega okraja: davkar Lillegg, učitelja Skerbinec in Höger, gabrski učitelj Zajec, ki je vodil deputacijo treh Gabrovcev. »*Nekdo, ki je bil v Litiji omenjeni dan in videl vso to gospodo, je dejal, da jih bodo štirinajst dni hrbti boleli, tako so se priklanjali.*«¹⁰⁰

Vesteneck se je ob odhodu na Štajersko 27. aprila 1881 poslovil od prijateljev v Ljubljani. Večje število Vesteneckovih prijateljev se je zbralo v ljubljanski kazini. Tudi tokrat so v napitnicah poudarjali njegove zasluge za kranjsko Ustavoverno stranko, opozarjali na izgubo kranjske uprave zaradi njegovega odhoda in izrekli upanje, da se njihov pogumni somišljenik in sposoben uradnik nekoč vrne na Kranjsko.¹⁰¹

Pozno ponoči so mu delali družbo štirje profesorji, dr. Binder in Proft z višje realke, dr. Gartenauer in Adamek z gimnazije in finančni sekretar Freyer. Ko je opazil, da se kazinski kavarni trgovec Fran Bučar in pravni praktikant Štefan Lapajne pogovarjata v slovenskem jeziku, je sedel za njuno mizo, čeprav so bile vse druge prazne. Bučar in Lapajne sta nadaljevala pogovor o francoski odpravi v Tunizijo v maternem jeziku, kar je vznejevoljilo Vesteneckovo nemško družbo c. kr. profesorjev (»... da le v čitalnični «luknji» se sme govoriti «bauernsprache», «sausprache» itd.«). Vesteneck je vpil, da se tu ne sme govoriti »slovaški«. Ko se mu je Lapajne predstavil, ga je zmerjal z »Wicht« (nem. palček) in naposled dejal: »Ich werde mir die Unehre anthun, Ihnen ins Gesicht zu spucken.« (Jaz se bom onečastil s tem, da vam pljunem v obraz.) Slovenca sta ostala mirna. Vesteneck in njegova družba so zapustili kazino.

Lapajne je tožil Vestenecka zaradi razžalitve časti. Na obravnavi junija 1881 je Vestenecka zastopal ljubljanski advokat in deželni poslanec dr. Robert

⁹⁹ »Vesteneck-Abschied in Littai«, *Laibacher Wochenblatt*, 1881, št. 37.

¹⁰⁰ »Z Dolenjskega«, *Slovenski narod*, 1881, št. 98.

¹⁰¹ »Aus Anlaß des Scheidens dr. v. Vesteneck's«, *Laibacher Wochenblatt*, 1881, št. 37.

pl. Schrey-Redlwert. Vesteneck je bil zaradi prestopka razžalitve časti obsojen na 40 goldinarjev denarne kazni ali osem dni zapora, plačati je moral tudi stroške za tožbo.¹⁰² Na prizivni obravnavi so kazen zmanjšali na 5 goldinarjev ali dan zapora.¹⁰³

Višnjegorski provizorični učitelj H. (najbrž Höger) je predlagal, naj učitelji litijskega okraja poklonijo ob slovesu Vestenecku svoje fotografije. Učiteljem, ki so se branili izročiti svoje fotografije, je grozil, da bo poslal Vestenecku zbirko fotografij, na praznih mestih pa bo zapisano učiteljevo ime. Gorje torej tem učiteljem, saj se bo Vesteneck v kratkem vrnil na Kranjsko kot deželni predsednik (H. pa bo imenovan za deželnega šolskega nadzornika). *»Ako se uže čudimo tej čudni agitaciji H-jevej, čuditi se moramo še bolj našim učiteljem; kajti resnica je, da se je dala velika večina učiteljev od H-ja preslepiti. Iz tega se pač razvidi, kako je Vesteneck blazega spomina korumpiral učiteljevo, in ne da se utajiti, da je učiteljstvo našega okraja večinoma omahljivo.«* Celo učitelji, ki jih je Vesteneck ves čas preganjal, so se odšli fotografirat v Ljubljano. Razen treh so vsi učitelji izročili svoje fotografije.¹⁰⁴

29. junija 1882 so lastniki rudnikov nenadoma odslovili Vesteneckovega prijatelja Carla Werhana.¹⁰⁵

9. julija 1882 je ljubljanski Sokol napravil izlet v Litijo in Šmartno. Slovesen sprejem je bil ob sedmi uri zjutraj pri slavoloku ob mostu. Sokole sta pozdravila Svetec in gospodična Koblarjeva. Zahvalil se jima je starosta dr. Ivan Tavčar z željo, *»da bi se vse Slovenstvo otreslo germanizatoričnega jarma s tistim popolnim in vsestranskim vspehom, kakor se je ostudnega tega jarma otresla slovenska naša Litija!«* Po pogostitvi v Koblarjevi in Oblakovi gostilni so si Sokoli ogledali trg in tudi hišo, *»kjer so se pobile tiste znane <šipe>, o katerih se zdaj samo toliko vé, da vitez Vesteneck – nij bil navzoč, ko se pobijale!«* Govorilo se je, da so litijski nemškutarji nameravali pri nemškutarskemu Ravniharju v Šmartnem pripraviti svojo *»contra veselico«*. Novega vodja rudnikov so prosili, naj jim popoldne odstopi godbo rudokopne družbe, kar pa je ta odklonil.¹⁰⁶

Tožba proti Tribüne

20. junija 1881 je Vesteneckov odvetnik dr. Josef Kopp vložil tožbo proti *Tribüne* zaradi razžalitve časti, kar naj bi povzročil z objavo poročila o litijemskem izgredu. Iz strahu pred nemškimi porotniki se je *Vaterland* tožbi izognil z objavo demantija, da Vesteneck ni razbijal komisarjevih oken.¹⁰⁷ *Tribüne* preklica ni hotela objaviti.

¹⁰² »Vit. Vesteneck«, *Soča*, 1881, št. 25.

¹⁰³ »Vesteneckova kazenska afëra pred ljubljansko c. kr. deželno sodnijo«, *Soča*, 1881, št. 189.

¹⁰⁴ »Iz litijskega okraja 4. junija. (Izvirni dopis) Naši <narodni> učitelji«, *Slovenski narod*, 1881, št. 134.

¹⁰⁵ »Iz Litije se nam poroča«, *Slovenec*, 1882, št. 74.

¹⁰⁶ »Sokol v Litiji in Šmartnem«, *Slovenski narod*, 1882, št. 156.

¹⁰⁷ »Z Dunaja, 22. junija (Vesteneck pa <Tribüne>)«, *Slovenec*, 1881, št. 69.

Obravnavna zoper Josipa Venc. Hamana, izdajatelja in bivšega odgovornega urednika avtonomističnega lista *Tribüne*, ki je izhajal dvakrat na dan, je januarja 1882 potekala pred dunajskim porotnim sodiščem, kateremu je predsedoval sveto-valec deželne sodnije Eduard pl. Tannenheim. Votantje so bili svetovalci deželnega sodišča Rohliczek, pl. Krtička in Kurz. Zagovornik tožitelja bivšega litijskega okrajnega glavarja je bil državnozborski poslanec dr. Josef Kopp (1827–1907),¹⁰⁸ Hamana je zagovarjal mladi odvetnik in član državnega sodišča dr. Josef Porzer (1847–1914),¹⁰⁹ ki je veljal za enega najduhovitejših dunajskih zagovornikov. Dopisnik *Slovenskega naroda* je podrobno opisal potek obravnave. Tudi *Laibacher Wochenblatt* je objavil dolgo poročilo o obravnavi (»Vesteneck contra ‚Tribüne‘«, *Laibacher Wochenblatt*, 1882, št. 75, str. 1–6).

Toženec, Josip Haman, izdajatelj in odgovorni urednik *Tribüne*, naj bi se pregrešil zoper Vesteneckovo čast (paragrafi 488, 491 in 493 kazenskega zakonika), ker je 1.) sprejel brzojavko iz Ljubljane, v kateri je pisalo, da je vitez Vesteneck sodeloval pri razbijanju oken v Litiji, 2.) ker je v 41. št. *Tribüne* objavil članek z dne 8. 2., ki je bil poslan iz Ljubljane in govori o isti aferi (v tem članku sta inkriminirana dva odstavka), in 3.) ker je v 47. št. *Tribüne* objavil prav tako iz Ljubljane poslani članek (z dne 14. 2.), v katerem so znova navedena dejanja, ki žalijo Vesteneckovo čast.

¹⁰⁸ Josef Kopp, doktor prava. V letih 1845–1849 je študiral pravo na dunajski univerzi, od 1854 na Terezijanski viteški akademiji. Leta 1848 se je bojeval v akademski legiji. V obdobju 1862–1902 je bil dvorni in sodni advokat na Dunaju, 1869–1870 odbornik spodnjeavstrijske odvetniške zbornice, 1872–1875 član disciplinskega sveta, od 1867 dunajski občinski svetnik, 1870 referent za občinske in ustavne zadeve pri deželnem odboru, kjer si je pridobil zasluge na področju modernega socialnega skrbstva na Spodnjem Avstrijskem.

Leta 1869 je ustanovil Deutsche Verein (Nemško društvo), iz katerega sta se razvila Deutsche Schulverein in *Deutsche Zeitung* (1871). Deutsche Verein je vodil 15 let. V letih 1870–1873 so se v Deutsche Verein zbirali »mladi« v nemško-liberalni stranki. Zaslovel je z govorom na doktorskem kolegiju pravnikov leta 1871, ki je študente spodbudil k demonstracijam zoper navzoče člane Hohenwartove vlade. Od leta 1873 je bil državni poslanec, eden od ustanoviteljev in voditeljev Naprednega kluba v Državnem zboru.

Ob predložitvi osnutka novega kazenskega zakonika je postal predsednik stalnega odbora. Zavzemal se je za reformo zakona o kazenskem postopku in tiskovnega zakona ter za posodobitev zakona o pravdnem postopku. Bil je zagovornik v številnih političnih procesih, prav tako v protijudovskem procesu teologa Avgusta Rohlinga proti rabinu in državnozborskemu poslancu Josephu Samuelu Blochu (predvsem po: Ströher, *Kopp, Josef*, str. 118–119).

¹⁰⁹ Josef Porzer, doktor prava. Pravo je študiral na dunajski univerzi. Od 1877 je bil dvorni in sodni advokat na Dunaju. Od leta 1882 je bil član ustavnega sodišča. Po materi je bil židovskega rodu, vendar se je opredelil za katoličana. Med letoma 1895 in 1914 je bil krščanskosocialni občinski svetnik, 1905–1910 drugi in 1910–1914 prvi podžupan Dunaja. Kot občinski politik je bil pobudnik ustanovitve Urada za življenjsko in pokojninsko zavarovanje in mestnega urada za skrbstvo. Pri gradnji mestne plinarne, telefonske centrale in pokojninskega urada ter pri mestnem prevzemu pogrebne službe je deloval kot pravni konzulent. Deloval je v Leonovi družbi za Avstrijo in bil nepoklicni generalni konzul Monaka.

Od 1902 je bil državni poslanec, kurator Spodnjeavstrijskega deželnega hipotekarnega zavoda, član deželnega železniškega sveta, v letih 1913 in 1914 spodnještajerski deželni glavar, dolgoletni podpredsednik Katoliškega šolskega društva za Avstrijo (Sladt, *Porzer, Josef*, str. 215).

Telegram je sporočal, da je krdelo večinoma c. kr. uradnikov na čelu z Vesteneckom okrajnemu komisarju pobilo okna. Ta škandalozni dogodek je vzbudil med prebivalstvom največje začudenje in jezo. Občinski urad je dogodek takoj naznanil deželnemu predsedništvu.

Daljši dopis v jutranjem listu *Tribüne* št. 41 je natančno opisal dogodek. Okrajni glavar vitez Vesteneck je prikazan kot navaden pijanec, ki je po obilnem pijančevanju s svojimi »kumpani«, prav tako c. kr. uradniki, ponoči prišel pred hišo souradnika in velel s kepami in opekami pobiti okna. Ponočno poulično razgrajanje je razburilo Litijčane.

V dopisu litijskega županstva, ki naznanja dogodek deželnemu predsedništvu, je ponočni škandal še drastičneje opisan. Poudarjeno je, da litijski okrajni glavar goji in širi demoralizacijo na razne načine. V jutranjem listu *Tribüne* št. 47 (17. 2. 1881) so navedena še druga zasramovanja in sumničenja na račun Vestenecka.

Vesteneckov pravni zastopnik dr. Kopp je poudaril, da Vesteneck sprva ni mislil tožiti list *Tribüne*, temveč je »v urednej in državnej časti silno razžaljen, svojih dolžnostij svest cesarsk uradnik« dogodek naznanil svojemu predstojniku deželnemu predsedniku in zahteval disciplinsko preiskavo, da bi prišla resnica na dan. Na to poročilo do zdaj še ni dobil odgovora.¹¹⁰

Toženec Josip Haman je opisal dogodek tako, kot naj bi se v resnici zgodil, ne pa kot ga prikazuje tožitelj. Trdil je, da je dopis in poročilo sprejel v dobri veri. Oba dopisnika je že več let poznal kot zanesljiva moža. Eden je dogodek tudi osebno lahko opazoval. »Prvi telegram govori n. pr. o tem, da je okrajni glavar okna pobijal. Okrajni glavarji, ki pobijajo okna, so istinito redkost, a v tem slučaju mora se tej osobi posvetiti v obraz. Znano je namreč, da je pl. Vesteneck razdražljiv ter buršikozne nravi. (op. buršikozen: mladostno sproščen, prešeren, razposajen)« Predsednik sodišča je Hamana vprašal, ali je do teh dveh Vesteneckovih značajskih lastnosti prišel na podlagi osebnega opazovanja. Haman je odgovoril, da je Vesteneckov značaj dovolj znan iz časnikov. »Obče je tudi znano, da g. okrajni glavar njima one svesti, ki bi ovrgla njegovo buršikoznost.«

Haman je zatrdil, da je deloval objektivno in zanikal kakršenkoli zli namen. V *Tribüne* je objavil tudi mnenja Vesteneckovih prijateljev in Vesteneckov dopis iz *Politische Correspondenz*. Na ta način so si bralci lahko ustvarili lastno sodbo o njem. »Za resnicoljubnost svojih dopisnikov pa položim roko v ogenj ter glasno potrjujem, da se o istih izreka kakov dvom. Nerazumljivo mi je tudi, kako se mi more to v zlo šteti, da jaz, opiraje se na resnicoljubje svojih dopisnikov, hočem dokazati resnico.«

»Dr. Kopp: Gospod zatoženec, ali Vam nij znano, da sta «Vaterland» in «Weltblatt» te vesti preklicala ter priobčila častno izjavo?

¹¹⁰ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti «Tribüni»«, *Slovenski narod*, 1882, št. 14.

Deželni predsednik Winkler je zahteval objavo njegove izjave v *Laibacher Wochenblattu*, da je Vesteneck odgovor deželne vlade na svojo vlogo glede dogodkov v noči med 6. in 7. februarjem in v noči med 6. in 7. marcem prejel 28. marca 1881 v tajnem ukazu št. 6 (»Zur Vesteneck-Affaire«, *Laibacher Wochenblatt*, 1882, št. 77).

Zatoženec: O, Vaterlandu 'mi je to znano.

Dr. Kopp: Torej nam nečete imenovati pisateljev onih člankov.

Zatož.: Ne.

Dr. Kopp: Moramo ja pa vender poznati tudi mi, ako jim čemo tako trdno zaupati kakor Vi.

Zatoženec: Opisal sem dopisnika radi tega kot zaupanja vredna moža, da s tem opravičim, da sem vesti mogel sprejeti v dobri veri.

Dr. Kopp: Vi pravite, da je tožnik buršikozne nravi. Je-li Vam je to bilo znano, predno ste prejeli dopis?

Zatoženec: To mi je bilo znano uže davno.

Dr. Kopp: Sklicujete se tudi na poročilo župana. Znano Vam je menda, da sta v Kranjskeji politični stranki v hudem nasprotju. Ali se Vam ne dozdeva, da je poročilo županovo, ker je naperjeno proti narodnemu nasprotniku, vender nekako dvomljivo?

Zatoženec: Ono je uradni spis, radi tega zaslučuje popolno vero.

Fränzl pl. Vesteneck: Poznate-li litijskega župana?

Zatoženec: Ne.

Vesteneck: Znate-li, da on ne ume nemški?

Zatoženec: To mi nij znano.«

Kot prva priča je bil zaslišan dninar Martin Hačin. Ker ni znal nemško, je odgovarjal v slovenskem jeziku. Dr. Kopp je povedal, da je Hačin na zaslišanju pred preiskovalnim sodnikom, vladnim svetnikom grofom Chorinskim izjavil, da je bilo to, kar je prijavil, napačno. Hačin naj bi bil zapeljan. Isto je izjavil tudi drugim pričam. Zato je dr. Kopp predlagal, naj Hačin zaenkrat ne prišeže.

Dr. Porzer je ugovarjal, ker naj bi bil ta predlog nezakonit. Sodišče je razsodilo, naj Hačin zaprišeže. Hačin je pričal, da je več gospodov stopilo z voza in s kepami razbilo okna. Vesteneck je z dvema drugima gospodoma stal pri hiši št. 22 in se smejal. Vesteneck je bil sredi med gospodi, ki so metali kepe v okna. Ni pa slišal, da bi Vesteneck komu velel, naj razbije okna. Ves dogodek je trajal nekaj minut. Naslednji dan je na tleh videl tudi opeke.

Predsednik je opozoril, da je Hačin v politični preiskavi trdil, da je Vesteneck stal pri sosednji hiši. Pozneje pa je Hačin povedal, da so mu obljubili dobro službo, če bo tako pričal.

»Predsednik: Kako ste zraven prišli?

Priča: Slučajno.

Predsednik: Ali ste bili pijani?

Priča: Ne.

Dr. Kopp: Ste li tudi druge gospode izpoznali po obrazu ali po glasu?

Priča: Izpoznal sem samo dva. Drugi stali so s hrbtom proti meni. V vozu, ki se je dalje peljal, sedel je samo gospod Werner.

Dr. Porzer: Je li stvar napravila mnogo hrupa.

Priča: Da.

Predsednik: Ali so ljudje sami prišli iz gostilne?

Priča: Jaz sem jih klical.

Porotnik Salvaterra: Je-li ima Litija svečavo?

Priča: Ne.

Dr. Porzer: Ali je takrat ležalo dosti snega na tleh?

Priča: Da.

Dr. Porzer: Ali je radi tega noč bila svitlejša?

Priča: Da, svitlo po snegu.

Dr. Porzer: Kdo je pouzročil, da ste preklicali to, kar ste prvič povedali?

Priča: Sluga od okrajnega glavarstva, Anton Sevček.

Dr. Kopp vpraša pričo, je-li bil vladni svetovalec navzočen, ko ga je okrajnega glavarstva sluga hotel pregovoriti do krive izpovedbe?

Priča trdi, da je grof Chorinsky bil navzočen ter da je to moral slišati.

Dr. Kopp prosi, naj se to dene v zapisnik.

Dr. Kopp: Kdaj ste vstopili v službo pri beležniku?

Priča: Nekoliko tednov kasneje.

Dr. Kopp: Koliko se vam plača za dan?

Priča: 30 kr.

Jeden porotnikov vpraša, zakaj da priča nij zahtevala obljubljenega za izpovedbo.

Hačin odgovori, da je radi tega okrajnega glavarstva slugo večkrat opominjal.

Dr. Porzer prosi, naj se konstatuje, da je Martin Hačin izjavil, da bi napačne izpovedbe ne bil prisegel, temveč, da bi jo bil preklical, ko bi bilo prišlo do prisege.»¹¹¹

Anton Sevček je izjavil, da ne ve ničesar o nočnem dogodku. Drugi dan mu je okrajni glavar Vesteneck velel, naj gre k Hačinu in ga vpraša, kaj je dobil za svojo izjavo. Hačin mu je povedal, da ga je k napačnemu pričanju pregovoril občinski sluga Simončič. Sevček ni obljubljal Hačinu dobre službe v zameno za preklic pričevanja.

Nočni čuvaj Jože Razpotnik je v času dogodka patroljiral. Pil je sicer vino, vendar ni bil pijan. Ob enajstih je slišal na trgu hrup. Videl je tri vozove in okrog deset gospodov, poznal ni nobenega. Kočijaži so mu povedali, da so od »becirka«. Slišal je žvenketanje, metati ni videl nikogar. Eden od gospodov se je valjal po snegu, dva pa sta se medsebojno podpirala. Gospodje so se smejali na ves glas. Ko so bila okna pobita, se odšli čez most proti poslopju okrajnega glavarstva.

Priča Friderich Werhan je trdil, da je bil nočni čuvaj Jože Razpotnik pijan. Werhan je bil v neki krčmi, ko je prišel Razpotnik dvakrat pijan v krčmo. Razpotnik je to zanikal in zatrdil, da je bila Werhanova družba pijana.

Sestra litijskega krčmarja Josipina Lavrenčič je povedala, da jih je nekdo opozoril na pobijanje oken. Ob prihodu iz krčme je opazila tri ali pet gospodov. Ni videla, kdo je metal v okna, prav tako ne, ali je bil v tej družbi tudi okrajni glavar.

Dr. Porzer je Josipino Lavrenčič opozoril, da je dan po dogodku več gospodom v krčmi rekla, da je bil v družbi tudi okrajni glavar. Dr. Porzer je predlagal, naj k pričanju pokličejo dijaka, kateremu je Josipina Lavrenčič povedala, da je videla tudi okrajnega glavarja. Sodišče je predlog zavrglo.

¹¹¹ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 16.

Šef litijske postaje Jože Babnik je povedal, da je sedel na tretjem vozu, a je bil tako zavrt v svojo haljino, da ni ničesar videl ali slišal. Pred mostom je stopil z okrajnim glavarjem z voza in odšla sta domov. Dodal je, da Vesteneck redko zahaja v krčme.

»Predsednik: Tu stoji, da ste kočijaža podmitili s smodko, da isti naj izpove v tem smislu.

Priča trdi, da kočijaža nij poznala; dogovarjala se je z njim samo radi plače voza (torej je vender poznala kočijaža!) a dalje da nij ničesa govoril.«¹¹²

Dr. Porzer je nasprotoval pričanju Fridericha Werhana, ker je bil tistega večera popolnoma pijan. Priče, ki niso bile pri polni zavesti, pa ne morejo prisegati. Dr. Kopp je zahteval, naj Werhan priseže. Sodišče je odločilo, da Werhan lahko priseže.

Werhan je opisal pobijanje oken podobno kot Vesteneck: sam in še dva tovariša so se dogovorili, da bodo za šalo pobilo Del Cottova okna.

»Predsednik: Ali niste tudi s palico razbijali?

Priča (prav ležerno): Se ve da, ker sem mislil, da je še par oken celih. (To predsednikovo vprašanje stavljeno je za Vesteneckovo nedolžnost. Mej poslušalci je pri izpovedbi te priče nastal velik smeh in tudi priprosti Dunajčanje rekli so: Das ist eine saubere Sippschaft, in der ein Bezirkshauptmann trinkt und Fenster einwirft).

Predsednik nadaljuje: Ali je družega dne bilo še opeke videti na mestu, kjer so se pobijala okna?

Priča: O da, opeka je ležala še osem dnij. Družega dne smo šli tja, da vidimo, ali je res, kar so nekateri ljudje trdili, da je bil zemeljski potres.

Dr. Porzer: Je-li nij mesec dnij kasneje v istem kraju zopet bila svečanost?

Priča: Se ve da!

Dr. Porzer: Nij-li okrajni glavar tudi bil navzočen?

Predsednik: To se nanaša na vprašanje, katero sem uže zavrnil in o katerem ne vem, v koliko se od zagovornika zatoženčevega hoče uporabiti za njegovo nedolžnost!!!

Dr. Porzer: Prisiljen sem, da to pojasnim. V članku 'Tribüne' očitano se je tudi, da je okrajni glavar Vesteneck razširjeval demoralizacijo. Ako pa je mesec dnij po onem ponočnem dogodku ob času, ko je zoper njega uže tekla disciplinarna preiskava, ven šel, da slavi nekako svečanost na spomin večera oknopobijanja, je ono očitano popolnem upravičeno.«

Predsednik sodišča vprašanj v tem oziru ni dopustil, ker se dokazovanje rešnice po § 491 mora nanašati na trenutek, v katerem je bila izrečena inkriminirana žalitev časti.

Priča Robert Ranicher, krčmar in kočijaž na enem od treh vozov, je potrdil, da so gospodje s kepami razbili okna. Vestenecka takrat ni videl zraven. Pozneje je srečal stražmojstra Wagnerja ter poštarja in davkarja, ki prav tako nista razbijala oken. Ranicher je trdil, da je kočijaž Janez Koritnik, ki je vozil okrajnega glavarja, vsak dan pijan.

¹¹² »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti 'Tribüni'«, *Slovenski narod*, 1882, št. 18.

»Predsednik: Pravi se, da se je v Litiji govorilo, da je ta družba takrat izpila 49 litrov vina?

Priča: To nij res; pilo se je k večjemu 10 ali 11 litrov.«

V Hamanov prid so pričali trije slovenski politiki, ki so bili za priče poklicani zadnji trenutek. Državni poslanec dr. Josip Poklukar (1837–1891) je dokazoval, da je Vesteneck pri volitvah in drugih priložnostih kršil zakone. Vesteneck je leta 1876 v prisotnosti kneza Metternicha, ki je v Dobrniču razdeljeval državne podpore (op. pravilno najbrž junija 1874; kot kraj spornega razdeljevanja podpore oškodovancem Poklukar in dopisnik *Slovenskega naroda* sicer navajata Dovernik), jasno rekel zastopnikom občine, ki je bila predlagana za podporo: »Vi radi tega ne dobite nobene podpore, ker ste pri zadnji volitvi v državni zbor volili tako in tako.« Ko ga je zastopnik občine opozoril, da gre za državno podporo, ki ne bo podarjena volilnim možem, je Vesteneck zarohnel: »Ako tako govorite, dal vas bodem zapreti.« O tem dogodku je v deželnem zboru septembra 1874 zoper c. kr. komisarja viteza Vestenecka interpeliral J. grof Barbo.

V posameznih občinah litijskega okraja so bile volitve naznanjene šele, ko ni bilo več mogoče poskrbeti za primeren oklic, je trdil Poklukar. Pol ure pred volitvam so možem, ki so poizvedovali, povedali, da ni še nič znanega. Poklukar je omenil še dogodek pri prvotnih volitvah: dve stranki sta prejeli enako število glasov, Vesteneck je vrgel dva listka v klobuk in velel enega izvleči.

Poleg tega je Vesteneck obljubil Antonu Schreiu, da bo davek lahko plačal po obrokih, če bo volil tako, kot mu bo naznanil davkar.¹¹³

Deželni poslanec, beležnik (notar) in občinski odbornik v Litiji dr. Luka Svetec je na vprašanje, ali mu je znano, da se v okrajnem glavarstvu večkrat odvijajo pojedine, odgovoril, da je videval luč v sobah. Šef postaje mu je večkrat pripovedoval, kako je popival v okrajnem glavarstvu. Da Vesteneckovi pristaši v uradnih prostorih popivajo, se je govorilo po vsej Litiji. Navedel je več primerov, ki dokazujejo, da je Vesteneck kot okrajni glavar prekršil zakone. Hotel je priti v cestni odbor, da bi povečal svoj vpliv na občine. Ker se mu ta nakana ni posrečila, se je maščeval litijskemu županu. Vesteneck je sistiral njegovo gostilno. Vlada je to prepoved ukinila.

»Predsednik: Zakaj se je županu prepovedala krčma?

Svetec: Iz mrzenja okrajnega glavarja Vestenecka, kajti prepovedala se je županu krčma koj drugi dan po volitvi. Vesteneck je tudi izrazil se, da župana ne bode pozabil. Vesteneck je tudi radi tobožnje nesramne besede župana kaznil za 30 gld. Župan vložil je pritožbo; ker kaznjivega dejanja nij bilo, bila je Vesteneckova kazen uničena; a če bi dejanje res bilo kaznjivo, bilo je uže zastarelo. Vesteneck pa v sovraštvu do župana še nij nehal, kajti izdal je na uradnike okrožnico, v katerej jim je županovo krčmo prepovedal, rekoč: Župan je vladi sovražen. Ker sta davkar in sodnijski pristav še hodila v krčmo, bil je prvi prisilno prestavljen in drugi vsled denunciacije Vesteneckove v disciplinarno preiskavo dejan. Rekel je Vesteneck,

¹¹³ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 19.

da sodnijski pristav govori proti vladi. Pristav je bil za kazen prestavljen: najvišje sodišče je to kazen uničilo, ker nij našlo nobenega kaznjivega dejanja.«

Vesteneck je nekemu volivcu obljubil darilo. Ko mu je to Svetec očital, je odgovoril, da je obljubo dal kot zasebna oseba.

»Dr. Porzer: Ali nij Vesteneck v deželnem zboru sedanje ministerstvo prispeval bljuvati črnemu oblaku, ki ga bode v kratkem razpihnil svež veter.

Svetec: Da, to je govoril.

Dr. Porzer: In ali se vam ne dozdeva, da je tak govor na uradnike cele okolice napravil utis zelo demoralizujoč?

Svetec: Gotovo, ker jih je itak mnogo, ki so sovražni sedanjemu zistemu.«

Dr. Porzer je ugovarjal, da bi prebrali zapisnike politične preiskave, ki jih je predlagal dr. Kopp, saj so bili sestavljeni brez prisege in so v njih velika protislovja. Sodišče je razsodilo, da bodo zapisnike prebrali, razen tistih, katerih priče so bile že zaslišane.¹¹⁴

Zapisniki so opisovali dogodek Vestenecku v prid. Prebrali so zapisnik pričanja slug na davčnem uradu, da se okna davkarije zaradi odbleska svetilnice na železniški postaji zdijo razsvetljena, in Vesteneckovo prošnjo za disciplinsko preiskavo.

V zapisnikih preiskave okrajnega sodišča je bilo zanimivo tudi pričevanje Delkotove dekle Ane Žibert, ki je povedala, da sta z gospodarjem to noč trdno spala in nista slišala žvenketanja oken. Škodo sta opazila šele drugi dan. Tedaj ji je Delkot dejal: »Če se je to zgodilo iz hudobije, bodo ljudje uže kaznovani. Sicer je pa dobro, da se nijsem izbudil, drugače bi bil morda po puški segel.« Prav v tem času sta potrkala Werhan in Unger, s katerima je prišel steklar, »in vse je bilo poravnano v smehu«. Podobno je bilo Delkotovo pričanje. Obravnava je trajala do poznega večera.

Drugi dan obravnave je dr. Porzer zahteval pričanje c. kr. konceptnega praktikanta v Ljubljani Štefana Lapajneteta, ki je zaradi obravnave prišel na Dunaj. Lapajnetovo pričanje naj bi osvetlilo Vesteneckov značaj. Prosil je, naj na sodišču preberejo obsodbo, po kateri je bil Vesteneck obsojen na plačilo 40 oziroma 5 goldinarjev.

Dr. Porzer je navedel, da je Vesteneck kot okrajni glavar in šolski nadzornik širil demoralizacijo s tem, da je bil v intimnih odnosih z učiteljico. Zahteval je, naj pozovejo k pričanju osebo, ki bo povedala, da je Vesteneck v času, ko je bil predsednik okrajnega šolskega sveta, ponoči skozi okno prilezel k učiteljici, ki je morala zaradi njegovih nadlegovanj zapustiti stanovanje. Ta pikantnost je med prisotnimi vzbudila veliko senzacijo. Dr. Kopp je nasprotoval, tudi sodišče je razsodilo proti dr. Porzerjevemu predlogom. Dr. Porzer je zaradi te odločitve prijavil ničnostno pritožbo. »Ko je dr. Porzer stavil ona dva predloga, spreletela je Vestenecka rudečica in zopet blodost!« je zapisal dopisnik Slovenskega naroda.¹¹⁵

¹¹⁴ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, Slovenski narod, 1882, št. 20.

¹¹⁵ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, Slovenski narod, 1882, št. 21.

Državni poslanec dr. Josip Vošnjak (1834–1911) je nastopil kot priča, ki bo pojasnila Vesteneckovo kratenje volilne in peticijske pravice. Dr. Vošnjak: *»Naravno, da si povsod stojé nasproti stranke. A ljudstvo je navajeno, da vidi v uradnikih óne posredovatelje vlade, ki uradujejo ne gledé na politična nasprotja. Ako pa vidi, da okrajni glavar pri svojih odredbah nijma samo postave v očeh, temveč da vsled samo svojih političnih nazorov jednemu daje prednost, drugega pa zopet šikanuje, potem izgubljeva ljudstvo zaupanje v vlado in se demoralizuje.«* Vošnjak je navedel dva primera. Občinski predstojnik v Velikem Gabru Ignac Kriecher je deloval po Vesteneckovih navodilih. Občani so bili z njim nezadovoljni in so zahtevali volitve, saj se je Kriecherjev mandat že zaključil. Ker jim okrajno glavarstvo v Litiji ni hotelo ustreči, so deželno predsedništvo v Ljubljani zaprosili, naj razpiše nove volitve. Zadeva bi bila brezpredmetna, če se zaradi nesposobnosti in neprevidnosti tega župana ne bi pripetila velika nesreča za Kranjsko. Leta 1879 je izbruhnila živinska (goveja) kuga. Okrajnim glavarstvom je bilo strogo zapovedano, da morajo vse primere bolezni takoj naznaniti. Ko je nekemu Zorcu zbolel vol, je takoj obvestil velikogabrškega župana, ki se mu je zadeva zdela malenkostna. Vol je po nekaj dneh poginil. Župan je Zorcu naročil, naj ga zakoplje v gozdu. Če bi to naznanili, bi imeli samo sitnosti. Izbruhnila je epidemija, ki je povzročila državi in deželi veliko škodo. Samo Zorec je izgubil devet glav živine. Župan je bil kaznovan z denarno kaznijo v višini 300 goldinarjev, posestnik Zorec pa s kaznijo 50 goldinarjev. Županu je deželna vlada kazen znižala na 50 goldinarjev, Zorec pa je moral plačati celotno kazen.

Vošnjak je omenil tudi, da glavarstvo pri pobiranju davkov ni ravnalo z enako strogostjo, in opozoril na dogodek, ko je Vesteneck dosegel, da je Janez Čož izgubil pošto v Sv. Roku poleg Šentvida.

Vesteneck je Vošnjaku zastavil več vprašanj: ali mu je znano, da v nekaterih občinah celo 7 ali 8 let niso razpisovali novih volitev, ali mu je znano, da vlada le tam razpisuje nove volitve, kjer to zahtevajo občinarji (Vošnjak: *»Vender so vsaka tri leta bile razpisane nove volitve.«*), ali je bil župan slab predstojnik občini (Vošnjak: *»Prav slab, kajti njegova nemarnost zakrivila je veliko nesrečo na Kranjskem.«*).

»Dr. Kopp: Mislite-li, da je okrajni glavar zakrivil razširjenje živinske kuge?

Dr. Vošnjak: Posredno gotovo, ker nij odstavil nesposobnega župana.

Vesteneck: Ali vam nij znano, da se je vladni komisar podal najprvo v Litijo?

Dr. Vošnjak: To mi nij znano.

Vesteneck: Ali vam je znano, da je vladni zastopnik ministru sledečo depešo brzojavil: 'Ako se v vseh okrajih Kranjske naredbe proti živinski kugi tako točno in energično izvajajo kot v tem okraji, potem bode živinska kuga kmalu pri konci.'

Dr. Vošnjak: Meni o tem ni nij nič znano. Slišal sem to prvikrat. V časnikih to nij stalo nikjer.

Predsednik veli prečitati dekret, v katerem vlada okrajnemu glavarju Vestenecku izraža zahvalo.»¹¹⁶

¹¹⁶ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 22.

Dr. Porzer je poudaril, da bo prisiljen odstopiti od Hamanovega zagovorništva, saj zapisniki in članki nimajo drugega namena, kot da predstavijo tožnika v ugodni luči, medtem ko njemu na sodišču zapirajo usta. Dr. Kopp se je opravičil, da zagovornika ni oviral. Sodišče je po kratkem posvetovanju zavrglo Kroppov predlog, da bi prebrali članek iz *Vaterlanda* in odločitev kranjskega deželnega predsedništva, ki naj bi omajali Vošnjakovo pričanje. Predsednik sodišča je glede izjave dr. Porzerja poudaril, da je deloval nepristransko, saj je dovolil prisego priče Hačina in je na Porzerjev predlog eno od prič pozval s telegramom.

Prva od Vesteneckovih prič je bil odvetnik in deželni poslanec dr. Robert pl. Schrey-Redlwert. Zatrnil je, da Vesteneck na noben način ni kratil volilne in peticijske pravice ali deloval nemoralno, prav tako mu ni znana nobena pritožba glede Vesteneckovega vedenja do občin in drugih avtonomnih organov. Vestenecka spoštujejo po deželi, drugačnega mnenja so pa v nasprotnem političnem taboru. *»V obče moram opomniti, da je Vesteneck vedno bil predmet posebnega sovraštva od strani nacijonalno-klerikalne stranke na Kranjskem. Ta izhaja najbrž iz tega, da je vsled truda g. Vestenecka v deželnem zboru bila sprejeta postava, ki je šolo nacijonalno-klerikalnim vplivom iztrgala. Od tistega časa kvalifikuje se on za poseben predmet sovražnikovih napadov. Ko se je akcija proti liberalnej stranki na Kranjskem počela v zveščanej meri, ter bila podpirana od vladne strani, ko se je pričelo prestavljanje starih zaslužnih državnih uradnikov, takrat mislili so, da je prišel čas, da se mora g. Vesteneck z nova napadati. To niso samo moje osobne opazke, za to morem tudi navesti dejanj.*

Dr. Porzer: Ali je z razporom raznih strank prišlo tako daleč, da so celo uradniki in okrajni glavarji postali politični agitatorji.

Dr. Schrey: Tak slučaj mi nij znan. (!!! Dr. Schrey je kot priča prisegel!)«

Tudi nekdanji kranjski deželni glavar, dvorni svetovalec vitez Friderik Kaltenegger (1820–?), finančni prokurator na Dunaju, je izjavil, da mu ni nič znano o Vesteneckovem kratenju volilnih pravic in peticijske svobode. V deželi Kranjski je Vesteneckovo delovanje naletelo na priznanja. Sem ter tja so se v slovenskih časnikih pojavila nasprotna mnenja.¹¹⁷

Tretja Vesteneckova priča je bil baron Benno Taufferer,¹¹⁸ ki je na vprašanje predsednika sodišča glede odnosov med vodji t. i. narodne stranke in okrajnim glavarjem odgovoril: *»Glede gospodov Svetca in Vošnjaka morem izjaviti, da so ti gospodje vedno sovražni bili okrajnemu glavarju. Poslanec dr. Vošnjak je v prejšnjem deželnem zboru izjavil, da neče z vit. Vesteneckom sedeti v enem odboru in, ko je Vesteneck kot poročevalec začel govoriti, zapustil je dr. Vošnjak dvorano. Gospod Svetec, ki je prav za prav duša narodnej agitaciji, zoperstavil se je vsacemu predlogu okrajnega glavarja v občinskem odboru, v cestnem odboru in okrajnem šolskem svetu.*

¹¹⁷ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 23.

¹¹⁸ Benno Taufferer je bil na nadomestnih volitvah februarja 1876 hkrati z Vesteneckom izvoljen za poslanca v kranjskem deželnem zboru.

Tudi župan litijski Kobler vedel se je sovražno, pa imel je menj priložnosti pokazati svojo sovražnost.» Vesteneck uživa največje spoštovanje, ljudje prihajajo k njemu po nasvete celo v nepolitičnih zadevah, je zatrdil baron Taufferer. Litijski cestni odbor je bil razpuščen zaradi slabih cest, in ne iz političnih razlogov.

Dr. Kopp je predlagal, naj preberejo odgovore na interpelacije v kranjskem deželnem zboru. Dr. Porzer je nasprotoval, kajti sodišče tudi njegovemu predlogu ni ugodilo, ker ni bil postavljen tri dni pred obravnavo. Sodišče na dr. Koppov predlog ni pristalo. Dokazna obravnava je bila s tem končana.¹¹⁹

Predsednik sodišča je velel prebrati porotnikom osem vprašanj glede krivde obtoženca. Zastopnik tožnika dr. Kopp je nagovoril porotnike: *»Gospodje porotniki! Avstrijski kazenski postopnik doizvoljuje zagovorniku široko polje in če se vrhu tega obstoječi zakoni, ki so na korist zagovorništva, v tako svobodoljubivo in nepristransko uporabljajo, kakor v tem (!!??) slučaji, potem je razumljivo, da se je nabralo mnogo tvarine; mislim tudi, da se od prič, ki ste iz spisov toliko čuli, da morete premagati veliko tvarine. Če pa posledek dva dni trajajoče obravnave pogledam, označil bi celo obravnavo z jedno besedo; in ta beseda je: trač. Ali stvar je preresna in snimlje se ta slučaj prejarko od onih temnih oblakov, ki so pokazale se na obzorji avstrijske države; ne morem torej na nijeden način lehkoverno iti mimo njega!«*

Izpovedi prič nimajo nobene teže, je poudaril dr. Kopp. Za Hačina je dokazano, da je krivo pričal. Razpotnik je bil po navedbah drugih prič tako pijan, da mu je helebarda padla iz rok. Kočijaža, ki je okrajnega glavarja vozil domov, so opisali kot pijanca. V *Tribüne* je bil dogodek predstavljen v močno pretirani obliki. Nekateri priče dogodku niso pripisale nobene pomembnosti. Josipina Lavrenčič se je takoj vrnila v krčmo. Okrajni sodnik se je sicer zbudil in malce prestrašil, ko pa je spoznal, da gre za šalo, je spet zaspal. Oškodovani Del Cott je dogodek imel za nedolžno šalo.

»In ta dogodek naj ima kako važnost? Okrajno sodišče v Litiji je s hvalevredno naglostjo dogodek preiskalo. Iz uzrokov, katerih govornik neče preiskovati, bilo je za ta dogodek okrajno sodišče v Ljubljani določeno; to pa na celej aféri ničesa kaznjivega nij moglo najti, zato je preiskavo koj zistiralo. /.../

Vesteneck bil je prestavljen v Gradec. Ima se to prestavljanje smatrati za povišanje ali ne, tega dr. Kopp ne ve. Nekateri pravijo, da je Vesteneck avanziral, kajti uradnik, ki je res kaj tacega učinil, kar se pripisuje Vestenecku, ne mogel bi biti prestavljen, temveč odstavljen.

Dr. Kopp opozarja, da je to, da je ustavoverni uradnik od ministerstva, s katerega mislimi nij v soglasji, nij bil odstavljen, temveč na večji kraj prestavljen in sicer v Gradec, a ne v gnezdo mej Bosno in Hercegovino, silno lepo očiščenje, kar se popolnejše niti izmisliti ne da.

Drugi menijo, da to prestavljenje nij bil advancement. Tudi to je prav! Kaže namreč, da ima pričakovati ustavoveren uradnik – prestavljenje iz domovine, iz okraja, kjer je bil izvoljen.»¹²⁰

¹¹⁹ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 24.

¹²⁰ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 25.

Ovadbó župana Koblarja je po mnenju dr. Koppa narekovala politična pristranskost. Župan je bil o seznanjen s škandalom samo po pripovedovanju drugih. Birič, ki je že štirideset let v državni službi, je ovrgel trditev, da se je v prostorih davkarije popivalo.

Vesteneck v govoru v kranjskem deželnem zboru leta 1880 ni omenil Taaffejevega ministrstva. V odgovoru na napade na liberalizem na splošno je Vesteneck odgovoril: »*Kar je liberalizem storil, bode delovalo dalje, tega črni oblaki, ki se prikazujejo na obzorji, ne bodo uničili.*« Vesteneck po mnenju dr. Koppa ni mislil na Taaffejevo ministrstvo, ampak na oblake reakcije, ki so se pokazali v zadnjem času na severu.

»*Ponosen sem na to, da zastopam moža, ki je prejel častna spričevala od tako mnogih visoko spoštovanih mož, kateremu dal je celo pristaš zdanje vlade, gosp. deželni predsednik Winkler hvale vredno spričevalo. Vse okoliščnosti dokazujejo, da tu tiče se nečesa, kar je naslednje <trač>, a <trač> velikega pomena, iz katerega skovalo se je najhujšo zatožbo proti mojemu klijentu in če boste Vam predložena vprašanja potrdili, dali boste mojemu klijentu zadostenje, ki ga ima pričakovati kot časten mož!*«¹²¹

List Ustavoverne stranke na Kranjskem *Laibacher Wochenblatt* je v svojem poročilu o sodni obravnavi podrobno navedel dr. Koppov govor. *Slovenski narod* je enako pozornost namenil govoru Hamanovega zagovornika dr. Porzerja: »*Za Avstrijca, ki nij Avstrijec le po imenu, temveč s celim srcem, s celo dušo, turobna je podoba, ki nam jo je pokazala dvodnevna obravnava. Visoko postavljen cesarski uradnik predstavlja se nam v položaji in kot junak v afêri, katere junaci so obično le ljudje, pripadajoči za mnogo nižjemu stanu družbe človečanske. Da, ako obravnava ničesa ne bila spravila na dan, kot je dokazano, zadostovalo bi uže to, da si stvori vsak, ki ne vé, da ide za vse redek iznimek avstrijskega uradništva, celo čuden pojem o njem.*«

Če bi bilo govora samo o ponočnem škandalu, bi ga lahko označili kot surovost in brutaliteto. Toda ta zasebna stvar je zanimiva samo zato, ker je junak te afere v visoki cesarski službi. Razprava se je razdelila na dva dela: prvi del se tiče ponočnega dogodka na cesti, drugi del, ki pušča mnogo bolj žalosten vtis, pa je segel na politično polje in je prikazal okrajnega glavarja v njegovem uradnem delokrogu. »*Mi znamo sicer vsi, da Avstrija je država narodnih bojev; da bi se ti kedaj popolnoma odstranili, mislim, da nikdar ne bode možno. Mejsebojno tekmovanje narodnostij sicer nijma v sebi ničesa, kar bi bilo pomilovanja vredno, naopak, po mejsebojnem netecanju ustvarja se le dobro. Nesreča pa so oni življi, ki pouzročajo po boji mej narodnostmi mejsebojno zagrizenost, zavirajo ljudsko napredovanje, to so poglavitno oni, ki bili bi prav za prav po državnem redu in po postavi poklicani, da stolujejo neobvzeto in nepristransko nad strankami, da delé jednaka prava ne gledé na družbinsko stališče, kakor to piše naš ustav in ki so uradno svoje stališče v to zlorabili, da dajali so jednej stranki prvenstvo nad drugo.*

Kako globok pomen ima tako vedenje za blagrovanje in za srečo narodovo, vedeli bode te pač sami.

¹²¹ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 26.

Nepristranost in pravičnost morata biti prvo načelo ne samo v pravosodji, temveč tudi v politični upravi in v trenutku, ko ljudstvo uvideva, da se ne deli jednake pravice vsem, izgublja svoje zaupanje do oblasti, veljava istih gine, a kakov pomen ima to dandanes, ko se napada na avtoriteto oblasti, od toliko in neupravičenej stranij prepuščam vašemu razsodku, vi nahajate se mej ljudstvom.»

Razpravljane dr. Koppa nima resničnih temeljev, je poudaril dr. Porzer. Posledice dejanj so v nasprotju z njegovimi zaključki. Okrajni glavar je bil z desetimi osebami v krčmi. V tej mešani družbi so bili ljudje, ki uganjajo šale, kakršne niso v navadi v izobraženi družbi. Njihov stan je bil različen. Ni dostojno, da okrajni glavar poseda in popiva z žandarmerijskim stražmojstrom in davkarskimi uradniki, saj nasproti njim ne more varovati svoje avtoritete. *»Nazor zatožnikov je na vsak način zelo prostodušen, da okrajni glavar razkošno šalo ne bi bil mogel zaprečiti, ako bi izrekel bil svoj ‚veto‘. To bila bi njegova dolžnost. Ker je molčal, je to namero tako rekoč odobril.»*

Dr. Porzer je opozoril na pričevanje Hačina, ki je izjavil: *»Ako bi bil pri prvem preslušanji zaprisežen, bil bi govoril resnico.»* Prisega ima namreč na manj izobražene ljudi velik vpliv. Ko ga je vladni svetnik grof Chorinsky zaslišal, ga je še istega dne obiskal Vesteneckov služabnik in mu obljubil službo, češ, ko bo zopet zaslišan, naj »resnico izpove«.

Nočni čuvaj Razpotnik je povsem verodostojna priča. Dr. Porzer je prešel na Vesteneckove priče glede usodnega večera, na Werhana, *»polnega pijanega truleža pruske pesni <Wacht am Rhein>«,* in na protislovja v Babnikovem pričanju.

Haman je brzojavko z dne 10. februarja sprejel v dobri veri, *»da je vse res bilo, kar je v njem stalo ter je urednik imel uradne spise pred seboj«.* Pri tretjem članku je Haman prostovoljno pristavil, da Vesteneckovi prijatelji trdijo, da ga ni bilo med njimi, ko so pobijali okna, objavil pa je tudi opazko iz *Politische Correspondenz*, kar gotovo ne bi storil, če bi imel namen razžaliti tožnika.¹²²

Dr. Porzer je opozoril, da zadeva ni politična pravda, saj ne gre za politična vprašanja in politične nazore. *»Stavite si pred oči, da tudi političen pristaš lahko učini kaznjivo dejanje.»* Tožnik ni zastopnik nemške stranke. *»Nemški narod priboril si je velika kulturna polja, in to bode, ako dade Bog, zgodilo se tudi v bodoče; a to vedno le na poti naobraženosti, prosvete, a nikdar na poti nečlovečnosti, surovosti, teptanja pravic drugih. V postopanju tožnika pa je kovarstvo, maščevalnost, nagib k surovi agitaciji – svojine, ki so nemškemu značaju popolnoma tuje.*

Prosim vas, končuje zagovornik, oprostite se od političnega stališča, in sodite jedino le po načelu: justitia regnorum fundamentum!

*Ako boste to storili, more ne samo toženec mirno pričakovati vaše sodbe, temveč vaš izrek bode lahko velicega pomena za vso bodočnost porotnih sodišč v Avstriji! (Od mnogih strani sliši se odobravanje.)«*¹²³

¹²² »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 28.

¹²³ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 30. – Justitia regnorum fundamentum: lat. Pravičnost je temelj državam; moto cesarja Franca I. Avstrijskega.

J. V. Haman je poudaril, da je razprava razkrila vse dogodke, ki so ga prepričali, da se je bil Vesteneck sposoben udeležiti takšne »ekstravagance«. Njegova vest se nenehno upogiba pod bremenom strankarske strasti in narodnega sovraštva. Ni mogoče pričakovati, da bo Vesteneck opustil tovrstno delovanje zaradi ozirov na čut dolžnosti, zunanje dostojanstvo in mnenje litijskega prebivalstva. »*Gospod pl. Vesteneck bil je tu v položaji one visoke ruske dame, katerej se je to očitalo, da se koplje v pričujočnosti moške družinčadi in katera je na to očitaneje dejala: <To vendar niso možje, to so sužnji.> Gospod pl. Vesteneck menil je, da se pred Litijčani nijma sramovati, saj so bili to samo Slovenci.*«¹²⁴

Sodišče je sprejelo svojo odločitev ob enajsti uri ponoči. Bivši urednik *Tribüne* J. V. Haman je zakrivil prestopke razžalitve časti po paragrafi 487 in 491 kazenskega zakonika. Enajst porotnikov je glasovalo za, eden je bil proti. Sodišče se je odločilo za najvišjo možno kazen. Hamanu je bila odmerjena zaporna kazen v trajanju šest mesecev in izguba 100 goldinarjev od kavcije, poravnati je moral tudi sodne stroške.¹²⁵

Dunajski časnik *Wiener Allgemeine Zeitung*, ki je bil po politični usmeritvi nasproten *Tribüne*, je zapisal, da ga je Hamanova kazen prestrašila. Dr. Koppu je dunajsko društvo nemških liberalcev Freisinn (nem. liberalizem, svobodomje) izreklo nezaupnico. Eden od govornikov je poudarjal, da dr. Kopp zanemarja svoje poslanske dolžnosti, ima pa dovolj časa, da v deželnem sodišču za kazenske zadeve s »sijajnimi govori« slepi porotnike.¹²⁶

Dr. Porzer je prijavil ničevost pri kasacijskem sodišču. Obravnava o ničevosti proti razsodbi dunajskega porotnega sodišča je potekala 9. junija 1882 pred najvišjim in kasacijskim sodiščem. Obravnavo je vodil predsednik najvišjega sodišča vitez Schmerling. Vesteneck in Haman nista bila prisotna, poslušalcev je bilo samo okrog deset.

Dr. Porzer je ničevost utemeljil s tremi razlogi: zaman je protestiral proti branju zapisnikov, ki jih je sestavil grof Chorinsky med preiskavo po nalogu kranjskega deželnega predsedništva, pričanja Štefana Lapajnetja sodišče ni dovolilo, predsednik porotnega sodišča vitez Tannenhain je krivo poučil porotnike, saj ni niti z besedo omenil, ali je bil Hamanov namen razžaliti Vestenecka (Haman je v *Tribüne* namreč navedel tudi notico iz *Politische Correspondenz*, da se Vesteneck ni udeležil razbijanja oken). Glavni Porzerjev argument je bil, da predsednik in nadsodišče obravnave nista vodila v skladu z zakonom in pravičnostjo. Kasacijsko sodišče je zavrnilo pritožbo o ničnosti in pritrdilo sodbi porotnega sodišča.¹²⁷

Urednik *Tribüne* Hamann je moral odsedeti šest tednov zaporne kazni, nato ga je cesar pomilostil.¹²⁸

¹²⁴ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 32.

¹²⁵ »Izpred porotnega sodišča na Dunaji / Vesteneck proti <Tribüni>«, *Slovenski narod*, 1882, št. 32.

¹²⁶ »Z Dunaja 24. januarja (Izvirni dopis)«, *Slovenski narod*, 1882, št. 22.

¹²⁷ »Z Dunaja 10. junija (Izvirni dopis) Pravda <Tribüne>-Vesteneck pred najvišjim in kasacijskim sodiščem«, *Slovenski narod*, 1882, št. 133.

¹²⁸ »Gnadeact«, *Laibacher Wochenblatt*, 1882, št. 113.

Vesteneck je, kot piše tudi Fran Šuklje, želel postati kranjski deželni glavar.¹²⁹ Vendar je bil aprila 1881 premeščen v Gradec. Postal je okrajni glavar za graško okolico. Od tam je bil jeseni 1881 prestavljen k okrajnemu glavarstvu v Lonč (Deutschlandsberg).¹³⁰

Kot razlog za novo premestitev *Politische Correspondenz* navaja posluh vlade za nadaljnje Vesteneckovo delovanje na Kranjskem: »... da je pomota, ako kdo misli, da vlada zabranjuje uradnikom sodelovanje v deželnih zborih, in da prav zato, da bi mogel pl. Vesteneck dohajati v deželni zbor kranjski, ga je iz Gradca, kjer ima okrajni glavar mnogo in važnega posla, prestavila v Lonč, kjer nikakor ni obložen s toliko opravili, da ne bi mogel udeleževati se deželnega zbora v Ljubljani.« Novice so navedle, da je Vesteneck v *Grazer Tagespost* grozil ministrskemu predsedniku, grofu Eduardu Taaffeju, da bo spravil svojo »afero« v obliki interpelacije v državni zbor.¹³¹

6. decembra 1881 je poslanec Heilsberg vložil v državnem zboru interpelacijo zaradi Vesteneckove premestitve.¹³²

Vesteneck je tudi iz Štajerske prihajal v kranjski deželni zbor. Oktobra 1881 so ga slovenski poslanci pričakali s protestnim odhodom s seje. Vesteneck je bil na VIII. seji 15. oktobra 1881 poročevalec finančnega odseka glede nameravanih utrditvenih in uravnalnih delih ob Savi v Gorenji Savi, Lazah in Ježici. Ko je stopil na mesto, predvideno za poročevalca, so slovenski poslanci vstali. Vitez Vesteneck naj bi nekaj časa molčal, potem pa s tihim glasom začel poročati. »Pravi, da ima danes v tem zborovanji prvikrat priliko govoriti in da mu je dolžnost opravičevati se zaradi natolcevanja (?!), da je slovenski jezik grdil. Ko prične razkladati, da tudi slovenski jezik spoštuje, čujejo se izmej poslušalcev glasovi: <Da! als <hundesprache>, <sausprache> itd.>« Vesteneck je predlog finančnega odseka prebral tudi v slovenskem jeziku (deželni prispevek za vodne stavbe za obrambo savskih bregov pri Gorenji Savi 1400 goldinarjev, za uravnavo Save od Dola do Laz 2000 goldinarjev, za stavbe ob Savi pri Ježici 700 goldinarjev). Ko je končal poročilo, so se slovenski poslanci vrnili v dvorano.¹³³

Slovenski narod je poudaril, da je Vesteneck zaradi pravde »ein todter Mann« in da Slovencem ne bo več škodoval.¹³⁴ Ivan Prijatelj je v pregledu slovenske kulturnopolitične in slovstvene zgodovine v obdobju 1848–1895 označil Vesteneck za »kranjskega birokratičnega in germanizatoričnega ‚zlega duha‘ prejšnjega režima«.¹³⁵

¹²⁹ Šuklje, *Iz mojih spominov I*, str. 129.

¹³⁰ »G. dr. Julij Fränzl vit. Vesteneck«, *Soča*, 1881, št. 41.

¹³¹ »Poberki iz časnikov«, *Novice*, 1881, št. 42.

¹³² »Z Dunaja«, *Novice*, 1881, št. 49, in »Zur Versetzung Vesteneck's«, *Laibacher Wochenblatt*, 1881, št. 67.

¹³³ »Iz kranjskega deželnega zbora. VIII. seja 15. oktobra 1881«, *Slovenski narod*, 1881, št. 239.

¹³⁴ »V Ljubljani 16. januarja«, *Slovenski narod*, 1882, št. 12.

¹³⁵ Prijatelj, *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 5*, str. 65.

Vesteneckove poneverbe in drugi prekrški

Vesteneck je bil konec leta 1885 v Voitsbergu izvoljen za poslanca v štajerskem deželnem zboru.¹³⁶

Leta 1886 je prodal grad Mirna in zaprosil za glavarstvo službo v Celju. »Mož je sedaj v Deutschlandsbergu med trdimi Nemci, kjer mu je izvestno dolgčas, ker nima ugodnega polja za politično agitacijo. V Celju bi bilo pa kakor nalašč po njegovih mislih. Celje je vže tako <Obermustersstadt> zagrizenih nemčurjev. Vesteneck tje kaj prestavljen bi prišel v svoj pravi element, kjer bi se zopet lahko v pristujene mu Slovane zaganjal.«¹³⁷

Oktobra 1887 so Vestenecka odstavili z mesta okrajnega glavarja v Deutschlandsbergu.¹³⁸ Dunajski list *Vorwärts* navaja, da je »protektionskind« Vesteneck kot okrajni glavar v Deutschlandbergu poneveril premoženje dobrodelnega zavoda, ki je delil revežem juho, nekega mlinarja je ogoljufal za 1600 goldinarjev, a ni bil kaznovan. Namesto da bi ga odpustili iz državne službe, je bil upokojen. Dolgove je delal tudi pri lastnikih tiskarn in jim odtegoval delo, če mu niso bili poslušni.¹³⁹

Vesteneck se je po izgubi glavarkega mesta v Deutschlandsbergu zaposlil kot tajnik pri trgovinski in obrtni zbornici v Salzburgu in nato kmalu postal ravnatelj zavarovalnega zavoda zoper delavske nezgode.¹⁴⁰

Kot ravnatelj Delavske zavarovalnice v Salzburgu je leta 1892 »pogoljufal« nekaj sto goldinarjev.¹⁴¹ Prispevke, ki so mu jih izročale tovarne za svoje delavce, je porabil zase. Zastopnik tovarne za celulozo v Halleinu (Kellner-Partington-Payer-Compagny) mu je tako med pogrebom Angela Savliča izročil 1350 goldinarjev. Blagajnik Delavske zavarovalnice je ugotovil, da omenjena tovarna prispevka še ni plačala. Poizvedbe so odkrile, da je bil znesek že izročen Vestenecku, ki si je pridržal tudi manjše zneske, poslane po pošti. Odstavili so ga in naznanili deželnemu sodišču, ki ga je 16. februarja 1892 zvečer zaprlo.¹⁴²

Vesteneck je poneveril 2480 goldinarjev in 97 krajcarjev, ki so jih povrnili njegovi sorodniki.¹⁴³ Ti naj bi tudi dosegli, da so ga izpustili iz preiskovalnega zapora. Zaradi pridržanja v preiskovalnem zaporu se je sicer pritožil na nadsodišče na Dunaju.¹⁴⁴

Vesteneckovi dolгови so v tem času znašali 70.000 goldinarjev.¹⁴⁵

¹³⁶ »Vitez Vesteneck redivivus!«, *Slovenski narod*, 1885, št. 253, in »Osebnosti«, *Slovenski narod*, 1885, št. 257.

¹³⁷ »Glasoviti Vesteneck«, *Slovenec*, 1886, št. 57.

¹³⁸ »Znani Vestenek«, *Edinost*, 1887, št. 82.

¹³⁹ »O dr. Juliju-Fränzl-u vitezu Vestenecku ...«, *Slovenski narod*, 1892, št. 55.

¹⁴⁰ »Dr. Fränzl- vitez Vesteneck«, *Rodoljub*, 1892, št. 5.

¹⁴¹ »Vitez Vesteneck«, *Nova Soča*, 1892, št. 27, »Vesteneck zaprt«, *Slovenec*, 1892, št. 41, in »O zaprtju Vestenecku«, *Slovenec*, 1892, št. 43.

¹⁴² »Vesteneck zaprt«, *Domoljub*, 1892, št. 5.

¹⁴³ »Afêra Vesteneck«, *Slovenec*, 1892, št. 51.

¹⁴⁴ »Dr. Fränzl vitez Vesteneck ...«, *Slovenski narod*, 1892, št. 66.

¹⁴⁵ »O dr. Juliju-Fränzl-u vitezu Vestenecku ...«, *Slovenski narod*, 1892, št. 55.

Vesteneck je pobegnil in ga na obravnavo pred salzburškim porotnim sodiščem 7. junija 1892 ni bilo.¹⁴⁶ C. kr. deželno sodišče v Salzburgu je izdalo tiralico: »Dr. Julij vitez Fränzl-Vesteneck, c. kr. okrajni glavar v pokoji in bivši ravnatelj delavske zavarovalnice proti nezgodam v Solnogradu, 46 let star, rojen na Dunaju in pristojen v Solnograd, katoliške vere, velik, močan, podolgastega, bledega obraza, s temnorjavimi sivkastmi lasmi, prav takšno brado, močno plešast, slabih zob, vešč razen nemščine tudi francoščine, angleščine, slovenščine in italijanščine, pravnoveljavno zatožen hudodelstva uradnega poneverjenja, utekel je proti svoji obljubi, zato ga je prijeto in sodišču izročiti.«¹⁴⁷

Izselil se je v ZDA in se preživljal na različne načine; *Slovenec* leta 1894 piše, da morda celo kot portir. V času svetovne razstave v Chicagu (1893) naj bi vodil z nekim Ravnikarjem iz Šmartina restavracijo.¹⁴⁸

Leta 1897 je začel izdajati časopis v Habokenu, ki pa je kmalu prenehal izhajati.¹⁴⁹ Leta 1899 je bil sodelavec slovenskega časopisa *Glas naroda*.¹⁵⁰

Leta 1900 se je zaposlil pri naselbinskem uradu v New Yorku kot tolmač slovenskega jezika (inšpektor).¹⁵¹ »Tako zagrizenega Fränzelna slovenščina živi,« je poudaril *Slovenec*.¹⁵² Podobno je pisala tržaška *Edinost*: »Slovenščina, ki jo je prej tako brezkraino sovražil in preganjal ter jo skušal zatreti na lastnih tleh, mu sedaj služi kakor eksistenčno sredstvo v daljni Ameriki, mu daje ljubega kruhka. To je pač prst osode.«¹⁵³

V kontekstu zgornjih podatkov je lahko razumljiv tudi podatek, da je bil Julij vitez Fränzl pl. Vesteneck, uradnik pri naselbinskem uradu v New Yorku, na začetku 20. stoletja član Slovenske matice.¹⁵⁴

Vestenecka so iz naselbinskega urada na Ellis Islandu dvakrat odslovili zaradi manjših prekrškov.¹⁵⁵ Jeseni 1904 so ga izseljenske oblasti v New Yorku suspendirale. Neko žensko naj bi oropal za en dolar, čeprav je za mesečno plačilo prejemal sto dolarjev.¹⁵⁶

Dr. Josip Vošnjak je v svojih spominih zapisal, da so ga leta 1902 videli v Chicagu, kjer je kot natakar stregel gostom.¹⁵⁷

18. februarja 1905 so ga aretirali zaradi kraje zlatih zrn. Vesteneck je bil tedaj zaposlen pri bančni tvrdki Kullman & Co. s sedežem na Wall Streetu. Potem ko je

¹⁴⁶ »Afera Vesteneck«, *Slovenski narod*, 1892, št. 130.

¹⁴⁷ »Tiralnica«, *Rodoljub*, 1892, št. 13.

¹⁴⁸ »Drobnice iz Istre«, *Slovenec*, 1894, št. 64.

¹⁴⁹ Rugále, Preinfalk, *Blagoslovljeni in prekleti 1*, str. 61.

¹⁵⁰ »Dr. pl. Vesteneck«, *Slovenski narod*, 1899, št. 106.

¹⁵¹ »Čudna so pota usode«, *Slovenski narod*, 1900, št. 66.

¹⁵² »Iz raznih krajev«, *Slovenec*, 1900, št. 70.

¹⁵³ »Brezkraino sovražena slovenščina je časih vendar dobra«, *Edinost*, 1900, št. 67.

¹⁵⁴ *Letopis Slovenske matice za leto 1900*, str. 58; *Letopis Slovenske matice za leto 1901*, str. 55; *Letopis Slovenske matice za leto 1902*, str. 53; *Letopis Slovenske matice za leto 1903*, str. 51.

¹⁵⁵ »Bivši litijski okrajni glavar in Alaskino zlato«, *Glas naroda*, 1905, št. 31, in *Soča*, 1905, št. 15.

¹⁵⁶ »Smola Julija pl. Vesteneka v Ameriki«, *Slovenec*, 1904, št. 239.

¹⁵⁷ Vošnjak, *Spomini*, str. 316.

nepričakovano obolev in ga štiri dni ni bilo v pisarno, so ugotovili, da je izginilo zlato, ki ga je kot vzorec poslala Alaska Mining Co.¹⁵⁸ Vrednost zlatih zrn je bila 45 dolarjev.¹⁵⁹

Sin Rudolf (rojen. 1874) je zaradi očetovih grehov leta 1905 spremenil priimek v Franckeneck.¹⁶⁰ *Amerikanski Slovenec* leta 1900 omenja, da je bil Vesteneckov sin, konzularni tajnik Rudolf vitez Vesteneck vzgojen v nemškem duhu, a se »ni sramoval nositi slovensko trobojnico na prsih in kateri je ne samo med tukajšnjimi Slovenci, ampak med vsemi Avstrijci jako priljubljen«.¹⁶¹

Julij vitez Fraenzl pl. Vesteneck je umrl 6. januarja 1931 v New Yorku. Imel je tri sestre in štiri brate. Starejši brat Moritz (1841–1884) je bil misijonar v Afriki (redovno ime brat Beda).¹⁶² Mlajši brat Otto vitez Fränzl pl. Vesteneck (1853–1930) je bil lastnik gradiča Zapuže. Leta 1891 je postal okrajni glavar v Novem mestu, prej pa je bil kranjski vladni tajnik. Do Slovencev naj ne bi bil sovražno nastrojen. Leta 1900 je bil suspendiran in upokojen. Josip Vošnjak piše, da je Julij tudi svojega brata spravil v nesrečo, saj mu je ta podpisoval menice, kar naj bi bil tudi razlog, da se je naposled moral odpovedati mestu okrajnega glavarja v Novem mestu.¹⁶³

Viri in literatura

Časopisni viri

Amerikanski Slovenec: 1900, letnik 10, št. 43.

Brenclj: 1881, letnik 13, št. 9.

Domoljub: 1892, letnik 5, št. 5.

Edinost: 1887, letnik 12, št. 82; 1900, letnik 25, št. 67.

Glas naroda: 1905, letnik 13, št. 31.

Laibacher Tagblatt: 1876, letnik 9, št. 81, 83.

Laibacher Wochenblatt: 1881, letnik 2, št. 34, št. 37, 67; 1882, letnik 3, št. 77, 113.

Laibacher Zeitung: 1906, letnik 88, št. 210.

Letopis Slovenske matice: 1900, 1901, 1902, 1903.

Marburger Zeitung: 1869, letnik 8, št. 102.

Nova Soča: 1892, letnik 4, št. 27.

Novice: 1874, letnik 32, št. 19, 40; 1875, letnik 33, št. 45; 1879, letnik 37, št. 27; 1881, letnik 39, št. 8, 11, 42, 49.

Rodoljub: 1892, letnik 2, št. 5, 13.

Slovenec: 1874, letnik 2, št. 79, 81, 145; 1875, letnik 3, št. 23, 26, 35, 103, 135, 143, 144, 150; 1876, letnik 4, št. 44, 97, 98, 147; 1877, letnik 5, št. 63, 64; 1878, letnik 6, št. 102, 103,

¹⁵⁸ »Bivši litijski okrajni glavar in Alaskino zlato«, *Glas naroda*, 1905, št. 31, in *Soča*, 1905, št. 15.

¹⁵⁹ Rugále, Preinfalk, *Blagoslovljeni in prekleti 1*, str. 61.

¹⁶⁰ »Die Österreicher auf der Ausstellung in Mailand«, *Laibacher Zeitung*, 1906, št. 210.

¹⁶¹ »New York 5. okt. / Pic-nic avstro-ogrske dobrodelne družbe v New York-u«, *Amerikanski Slovenec*, 1900, št. 43.

¹⁶² »P. Vesteneck s polnim rodbinskim imenom Moriz Fränzl vitez Vesteneck...«, *Slovenski narod*, 1884, št. 216.

¹⁶³ Vošnjak, *Spomini*, str. 316.

107, 110, 113: 1879, letnik 7, št. 68; 1880, letnik 8, št. 76, 94, 118, 124, 132, 142; 1881, letnik 9, št. 18, 19, 35, 69; 1882, letnik 10, št. 74; 1886, letnik 14, št. 57; 1892, letnik 20, št. 41, 43, 51; 1894, letnik 22, št. 64; 1900, letnik 28, št. 70; 1904, letnik 32, št. 239; 1927, letnik 55, št. 109.

Slovenski narod: 1870, letnik 3, št. 125; 1874, letnik 7, št. 74, 141, 146, 153, 286; 1875, letnik 8, št. 105; 1876, letnik 9, št. 82, 87, 145, 162; 1877, letnik 10, št. 146; 1878, letnik 11, št. 241, 244, 245; 1879, letnik 12, št. 3, 16, 26, 31, 132; 1880, letnik 13, št. 1, 159, 163, 182, 187, 196, 201; 1881, letnik 14, št. 35, 38, 42, 55, 61, 65, 67, 74, 98, 134, 239; 1882, letnik 15, št. 12, 14, 16, 18–26, 28, 30, 32, 133, 156; 1884, letnik 17, št. 216; 1885, letnik 18, št. 253, 257, 273

1892, letnik 25, št. 55, 66, 130; 1899, letnik 32, št. 106; 1900, letnik 33, št. 66.

Slovenski pravnik: 1881, letnik 1, št. 6.

Soča: 1875, letnik 5, št. 8; 1881, letnik 11, št. 13, 25, 41, 189; 1905, letnik 35, št. 15

Literatura

Gardelin, Igor, Okrajno glavarstvo Litija v obdobju ustavovernih glavarjev v luči časopisnih virov med letoma 1868 in 1881. *Kronika / Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 2011, št. 3, str. 579–603.

Kermavner, Dušan, *Slovenska politika v letih 1879 do 1895 / Političnogodovinske opombe k peti knjigi Ivana Prijatelja Slovenske kulturnopolitične in slovstvene zgodovine 1848–1895*. Ljubljana: Slovenska matica 1966.

Prijatelj, Ivan, *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895*, Peta knjiga. Ljubljana: DZS, 1966.

Rugále, Mariano in Preinfalk, Miha, *Blagoslovljeni in prekleti*, I. del. Ljubljana: Viharnik, 2010.

Sladt, K., Porzer, Josef. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Zvezek 8. Dunaj 1983, str. 215.

Ströher, Doris, Kopp, Josef. Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Zvezek 4. Dunaj 1969, str. 118–119.

Šuklje, Fran, *Iz mojih spominov*, I. del. Ljubljana: Slovenska matica, 1988.

Vošnjak, Josip, *Spomini*. Ljubljana: Slovenska matica, 1982.

SUMMARY

Julius Fränzl Ritter von Vesteneck

Damir Globočnik

Julius Ritter Fränzl Noble of Vesteneck, Doctor of Law and owner of the Mirna Castle in the region of Dolenjska, was born in Vienna in 1845. In the 1870s, he was one of the provincial office-holders who were averse to Slovenes. He was married to the daughter of the Carniolan provincial governor Baron Siegmund Conrada Noble of Eybesfeld.

The first known instance of Vesteneck's anti-Slovene activity occurred in June 1874 during the provision of state support in Dobrnič, in the Dolenjska region. In September 1874, the said event prompted twelve national representatives to issue an interpellation addressed to the provincial government at the session of the Carniolan provincial diet. Not having received a response, they interpellated Vesteneck in the state parliament in November 1874 in his capacity as a government commissioner in the Chamber of Commerce and Craft elections and over the incident involving the provision of state support. Namely, his biased operation as a commissioner in the elections to the Chamber of Commerce and Craft resulted in the victory of Germans and their sympathisers in January 1875. Induced by the illegal actions of the election committee, which was helmed by Vesteneck, Slovene representatives issued an interpellation in the Carniolan provincial diet in May 1875.

He was appointed district governor in Litija in August 1875. *Slovenec* and *Slovenski narod* provided numerous examples of Vesteneck's biased operation in the Litija district. In November 1875, he prohibited the district school councillors who did not understand German from using Slovene as the language of administration and wrote to the provincial government, stating that the district of Litija was affected by a putrid throat epidemic, in a bid to prevent the mission in Vače from taking place. Vesteneck's interference with the Litija road committee and his attempts to become its head was reported by Dr. Josip Vošnjak at a parliamentary session in December 1876 and by Dr. Luka Svetec at a session of the Carniolan provincial committee held in September 1878. In September 1878, national representatives interpellated Vesteneck in the provincial diet over his intimidation during the elections in the Trebnje district and removal of the postman Čož.

Vesteneck was elected a representative in the Carniolan provincial diet in the by-elections in the landowners' curia in February 1876, i.e. in the very year when he was entitled to run (at the age of 30). He was a member of the diet up to February 1879 and, subsequently, from May 1880 to June 1883. Vesteneck was ambitious and aspired to become also the Carniolan provincial governor.

He held his first speech at a session held in April 1876. He opposed to the appointment of a headmaster and teacher at the school of arboriculture and viticulture in Slap. At a provincial diet session, which was held in October 1878, Vesteneck reported about the planned amendment of the Act on Elementary School on behalf of the school section, which aimed to deprive the Carniolan school councils of their right to propose applicants and transfer it to the provincial school council. Luka Svetec and several other representatives opposed the proposal of the school section, which was believed to interfere with the province's autonomy, but to no avail. In the provincial diet in July 1880, he likened Taaffe's ministry to a black cloud and attacked the Litija municipal committee for to the poor state of the local police and filth in Litija, but also the Slovene national representatives Detela, Pfeifer, and Svetec. Svetec was a notary in Litija and the leader of the local Vesteneck "opposition". Upon his return to Litija, Vesteneck's was received with a torchlight procession and standing ovations in honour of his brave stance.

In the night from the 6th to the 7th February 1881, Vesteneck was involved in a disturbance in Litija. A drunken group of Germans and German sympathisers broke the windows on the place of residence of the imperial and royal district commissioner Gustav Delkot. The district governor Vesteneck was one of the revellers; he published his view of the incident, of a carnival piece of mischief, in which he claimed not to have been involved. He asked for a disciplinary inquest. He

was given a vote of confidence by seven municipalities in the Litija district. He filed a lawsuit against the editor-in-chief of the Viennese periodical *Tribüne* for having published report on the local nocturnal events written by the mayor of Litija.

In April 1881, Vesteneck was transferred to Styria (district governor for the surroundings of Graz, from the autumn 1881 in Deutschlandsberg). On 24 April 1881, his friends marked Vesteneck's departure with a ceremony. On 27 April 1881, he took leave of his friends in Ljubljana and, accompanied by four professors, picked a quarrel with two Slovenes in Kazina. Štefan Lapajne, a trainee solicitor, sued Vesteneck for defamation. In the trial, which was held in June 1881, Vesteneck was represented by Dr. Robert Noble of Schrey-Redlwert, a solicitor from Ljubljana and a member of the provincial diet. He was sentenced to 40 florins or eight days' imprisonment on account of defamation, and he also had to pay litigation costs.

Vesteneck attended the sessions of the Carniolan provincial diet from Styria as well. In October 1881, Slovene members of the diet welcomed him by leaving the session in protest. In December 1881, representative Heilsberg filed an interpellation in the state parliament over Vesteneck's transfer.

Josip V. Haman, the publisher and former editor-in-chief of the autonomist periodical *Tribüne*, was tried in the Viennese Court of Assizes in January 1882. The plaintiff, the former district governor of Litija, was defended by Dr. Josef Kopp (1827–1907), a member of the state parliament, while Haman was defended by Dr. Josef Porzer (1847–1914), a young solicitor and a member of the state court. Correspondents of *Slovenski narod* and *Laibacher Wochenblatt* provided detailed accounts of the trial, which was also reported by the Austrian press.

Three Slovene politicians, namely Dr. Josip Poklukar, Dr. Luka Svetec, and Dr. Josip Vošnjak, took the stand in favour of Haman. Dr. Robert Noble of Schrey-Redlwert, the former Carniolan provincial governor, the court counsellor Friedrich Ritter von Kaltenecker, and Baron Bebbo Taufferer from Višnja Gora, gave testimonies in favour of Vesteneck.

Eleven jurors voted that J. V. Haman, the former editor of *Tribüne*, was guilty of defamation according to Articles 487 and 491 of the Criminal Code, and one juror voted that he was innocent. The court opted for a maximum penalty (six months' imprisonment, the loss of bail in the amount of 100 florins, payment of litigation costs). The Court of Cassation upheld the verdict of the Court of Assizes in June 1882. The editor of *Tribüne* had to spend six weeks in prison, whereupon he was pardoned by the emperor.

Vesteneck was elected to the Styrian provincial diet in Voitsberg in late 1885. In 1886, he sold the Mirna castle. In October 1887, he was removed from the post of district governor in Deutschlandsberg on account of embezzlements. He lost his position as head of the insurance institution for work-place accidents in Salzburg in 1892 due to embezzlements as well. The embezzled amount was repaid by his relatives. Vesteneck escaped and failed to appear for this trial before the Salzburg Court of Assizes in June 1892.

He emigrated to the USA, where he made a living in different ways. In 1899, he collaborated with the Slovene-language periodical *Glas naroda*. In 1900, he worked at the New York immigration office as an interpreter of Slovene. He was made to leave twice for having committed misdemeanours. In February 1905, Vesteneck, who was at the time working for the Wall Street brokerage firm Kullman & Co., was arrested for having stolen gold grains.

By reason of his father's wrongdoing Vesteneck's son Rudolf (born in 1874), an Austrian consular secretary, changed his last name to Franckeneck in 1905. Julius Ritter Fränzl Noble of Vesteneck died in New York in 1931.

Vesteneck had three sisters and four brothers. His older brother Moritz (1841–1884) was a missionary in Africa (his religious name was Brother Beda). His younger brother Otto Ritter Noble of Vesteneck (1853–1930) owned the Zapuže manor house. In 1891, he became the district governor in Novo mesto, prior to that he had been a secretary of the Carniolan government. He had to give up his position as district governor of Novo mesto for having signed bills of exchange for Julius Ritter Fränzl Noble of Vesteneck.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1-278